

СПІЛКА ПОВИННА БУТИ В ЕПІЦЕНТРІ ПОДІЙ

19 листопада в Києві відбудеться II етап VI письменницького з'їзду

Що таке Спілка письменників сьогодні? З ідеологічної надбудови вона мусить стати письменницькою твердиною, аби в період криз і руйнацій втримати на плаву творчу і видавничу діяльність своїх письменників, підтримувати літніх і хворих членів НСПУ, організувати чітку систему молодіжних грантів, явити силу духу і слова, чину і волі в ім'я української літератури.

ПИСЬМЕННИК І СУСПІЛЬСТВО

Історія Спілки письменників розпочалася не десять і навіть не двадцять років тому: попри всі ідеологічні впливи, партійний контроль і карні санкції, що межували з розправами, українські письменники вповні розділяли долю свого народу, сприяли розвитку й поширенню рідної мови, дбали про тяглість творчих поколінь, творили власну видавничу базу.

Це завдяки письменникам на повен голос прозвучали гострі суспільно-політичні питання, пов'язані зі свободою слова, історичною пам'яттю, національною освітою, становищем рідної мови, культури, віри, правдою про репресії й Голодомор, про Чорнобиль, Всеукраїнський референдум 1991 року. У Спілці стрімко зароджувалися громадські й політичні рухи в Україні й розвивалися не лише завдяки мужньому чину окремих письменників, чий імена всім відомі, але насамперед — самовідданий творчій діяльності кожного з членів Спілки. Тому Спілка й додала до своєї назви визначення Національна: з'явилися нові книги, літературно-критичні розвідки, публіцистика, теле- і радіопередачі, що відкрили народкові, спраглому істини, тяжку і криваву правду, яка не обіцяла негайного щастя і благоденствія, але виховувала силу духу, будила генетичну пам'ять, совість, бережливість у ставленні до основоположних духовних національних цінностей. Ось чому "п'ята колона" в українському суспільстві, її представники у законодавчій і виконавчій владі зробили все для того, аби українська книга й український письменник віддалилися від читача, аби український інформаційний простір звужився, а з екранів TV і газетних шпальт зникли письменницькі імена.

Безперечно — найтяжче було правити Спілкою в часи перемін Юрію Мушкету, але його толерантність, послідовність, самовідданість стали запорукою цілісності письменницької організації, яка обирала Юрія Михайловича тричі поспіль (як виняток) на посаду голови. В. Яворівський до цієї посади прийшов 2001 року, діставши перевагу над суперником у 2 голоси. Здавалося б, саме він, близький до В. Ющенка й Ю. Тимошенка, очільник Комітету ВР з питань культури й духовності, зробить для НСПУ все можливе як законотворець і

Фото Олеса Дмитренка

представник чинної влади. Натомість не зробив навіть елементарного, того, чим завжди переймалося керівництво Спілки: протягом останніх десяти років не відбулося жодного (!) письменницького багатолюдного вечора, всі письменницькі акції не мали належного інформаційного забезпечення і висвітлення. Навіть міжнародне шевченківське свято та шевченківські дні були відлучені від прямих теле- і радіотрансляцій. Жодних заперечень із трибуни ВР у виконанні голови НСПУ Яворівського не прозвучало. Отож не варто стверджувати, що його депутатський мандат був охоронною грамотою громадської і творчої діяльності НСПУ чи слугував соціальному захистові літніх письменників. Депутат В. Яворівський запропонував встановити 40-відсоткову надбавку до пенсій творчих працівників десять днів тому — після того, як письменницьке кермо почало вислизати з його чіпких рук. Ця пропозиція приречена на провал, бо голова Комітету ВР В. О. Яворівський палець об палець не вдарив, аби об'єднати членів творчих спілок чи у вирішенні соціальних питань, чи на підтримку та розвиток духовності українців.

ПИСЬМЕННИК І ВЛАДА

Чи підтримує українська влада українських письменників, художників, кінематографістів, народних майстрів, театральних діячів та інших митців? Питання риторичне, бо факти — річ уперта. Скільки українських книжок, фільмів, вистав припадає на стражденню українську душу? Нині митець виживає не завдяки, а всупереч тому зачарованому колу, в якому опинилася українська культура. Звісно ж, в окремих областях представники влади змушені під тиском громадської думки й волі виборців шукати співпраці з митцями, коли йдеться про знакові події й дати в житті української держави. Обласні творчі спілки співпрацюють із владою, здійснюючи соціально значимі видання (Голодомор—33, жертви війни в Афганістані, історичні й краєзнавчі літо-

писи й подібне). Часом діяльність обласних організацій набагато яскравіша, ніж та, яку веде В. Яворівський, бо вона конструктивна і не залежить від особистих стосунків із владою. Та й чи може НСПУ бути в глухій келійній опозиції до влади, коли йдеться про формування видавничих програм, проведення державних свят, днів української писемності і мови, врешті, — про державний імідж України, її мови, культури? І якщо питання "письменник і влада" стоїть так гостро, то чому жодного творчого пленуму з цих та інших життєво важливих питань протягом останніх десяти років у НСПУ не відбувалося? Якщо на початку дев'яностих Спілка була генератором національної ідеї, а письменники стали і є очільниками громадських організацій, рухів, популяризаторами демократичних ідей та ініціатив, а 2004 року — бастіоном Помаранчевої революції, то нині вона голосно мовчить. Усе протистояння табачниківщині, іншим антиукраїнським, антидержавним тривожним проявам зводиться до волянь керівництва НСПУ про засягання на майно та "безкінечні перевірки правоохоронних органів". Навіть цьогорічне взяття дверей Спілки на величезний замок і голосний крик із плаката над тим замком "Владо! Дай Спілці жити!" стосувалися не зазіхань влади на свободу слова й творчості, а... штрафних санкцій, накладених на рахунки орендарів Спілки, які розполовинили її, вивисивши на броньованих дверях біля конференц-залу золоту табличку з написом "Приймальня народного депутата". Ні, не В. Яворівського чи когось іншого з депутатів-письменників. Йдеться про приймальню скоробагатька, депутата-бютівця Сенченка і ті десятки квадратних метрів, відчужені для нього на десятки років Кримом та Яворівським у знаковому домі письменників. Чужі люди і чужа мова опосіли флігель НСПУ, інші кімнати Будинку письменників, на розі якого поки що втрималася дошка "Охороняється

Закінчення на стор. 10

ТАЄМНИЦІ ЗАКРИТИХ АРХІВІВ

4

МОВНА СТІЙКІСТЬ

7

"ПРОСВІТА" СЬОГОДНІ

8–9

КУЛЬТУРА НА БАРИКАДАХ

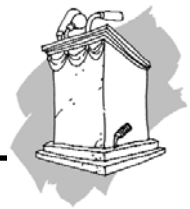

11

ЛЮБИТИ КРАСИВЕ

14–15

“Сьогодні ми маємо справу з черговою антиукраїнською атакою, які в останні два роки вже стали нормою”.

БЕЗ КОМЕНТАРІВ

(3 приводу недавнього інтерв’ю міністра освіти і науки, молоді і спорту Д. В. Табачника журналові “Обраті вніманіє”)

весь народ і вся його батьківщина; в ній втілюється творчою силою народного духу в думку, в картину і звук небо вітчизни, її повітря, її фізичні явища, її клімат, її поля, гори й долини, її ліси і ріки, її бурі і грози — весь той глибокий, повний думки й почуття голос рідної природи, який лунає так лунко в любові людини до її іноді суворой батьківщини, який відбивається так виразно в рідній пісні, в рідних мелодіях, в устах народних поетів. Проте в світлих, прозорих глибинах народної мови відбивається не тільки природа рідної країни, але й уся історія духовного життя народу. Покоління народу проходять одне за одним, але результати життя кожного покоління залишаються в мові — в спадщину потомкам. У скарбницю рідного слова складає одне покоління за одним плоди глибоких сердечних рухів, плоди історичних подій, вірування, погляди, сліди пережитого горя і пережитой радості, — одне слово, весь слід свого духовного життя народ дбайливо зберігає в народному слові. Мова є найживіший, найбагатший і найміцніший зв’язок, що з’єднує віджилі, жи-

вущі та майбутні покоління народу в одне велике історичне живе ціле. Вона не тільки виявляє собою життєвість народу, але є якраз саме це життя. Коли зникає народна мова — народу більше нема!.. Поки живе мова народу в устах народу, до того часу живий і народ. І нема насильства більш нестерпного, як те, що хоче відібрати в народу спадщину, створену незчисленними поколіннями його віджилих предків. Відберіть в народу все — і він все зможе повернути; але відберіть мову — і він ніколи більше вже не створить її; нову батьківщину навіть може створити народ, але мови — ніколи, і коли вимерла мова в устах народу — помер і народ ” (*К. Д. Ушинський, великий педагог, 1861 р.*).

“Українська РСР забезпечує національно-культурне відродження українського народу, його історичної свідомості і традицій, національно-етнографічних особливостей, функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя” (*Декларація про державний суверенітет України, 1990 р.*).

“Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України” (*Конституція України, стаття 10, 1996 р.*).

“Українська мова як державна є обов’язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших сферах суспільного життя...” (*Конституційний Суд України, 1999 р.*).

“Державна зрада, тобто діяння, умисне вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, — карається позбавленням волі на строк від десяти до п’ятнадцяти років” (*Кримінальний кодекс України, стаття 111, п. 1*).

Цитати зібрав проф. **Іван ЮЩУК**

Євген БУКЕТ

Лише 700 знаків (з пробілами) має нещодавно ухвалений Верховною Радою в другому читанні законопроект регіоналки Олени Бондаренко (№ 6342) “Про внесення змін до Закону України “Про телебачення і радіомовлення” щодо приведення у відповідність із вимогами Європейської конвенції про транскордонне телебачення до програмної концепції мовлення”. Відтепер частина перша статті 9 Закону України “Про телебачення і радіомовлення” буде викладена в такій редакції: “У загальному обсязі мовлення кожної телерадіоорганізації не менше 25 відсотків має становити національний аудіовізуальний продукт” (у попередній редакції було 50 %). Також із закону зникне таке речення: “У радіопрограмах музичні твори українських авторів і виконавців повинні становити не менше 50 відсотків загального щотижневого обсягу мовлення”. Натомість залишиться норма, що “програми європейського виробництва повинні становити не менше 80 відсотків, у тому числі не менше 50 відсотків — програми українського виробництва”.

Так до чого ж тут весь галас, який здійснювся навколо цих 700 знаків? Думаю, ні для кого не таємниця, що вже давно ніякого “українського інформаційного простору”, в сенсі українськомовного, як мало б бути, немає. Відомо, що ФМ-радіостанції “Русское радіо”, “Європа плюс”, “Наше радіо”, “Авторадіо”, “Ретро ФМ”, “Бізнес радіо” та інші вже давно ігнорують норми закону. В українському телеєфірі ми щодня бачимо лише доморошених “рускоязычних звьозд”, яких, згідно з чинним законодавством, і вважають “національним аудіовізуальним продуктом”, а численні “шоу” на

НЕ ЧУЛИ, НЕ ЧУЄМО І НЕ ЧУТИМЕМО...

всіх без винятку провідних телеканалах узагалі гидко дивитися, бо їхні учасники в кращому випадку “свободно балакають на суржику, змішую руські і українські слова”. Української мови ми там ніколи не чули, не чуємо її зараз і наврод чи почуємо в майбутньому. І чомусь мені здається, що після перерозподілу квот жодних змін не відбудеться.

У Законі України “Про телебачення і радіомовлення”, насправді як не було, так і немає жодного слова про українську мову. У своїй доповіді перед голосуванням автор законопроекту Олена Бондаренко заявила, що в першому варіанті законопроекту йшлося про повне скасування квоти на українську продукцію в ефірі, однак згодом усе-таки було знайдено компроміс, і квоту встановлено на рівні 25 %. Депутати від опозиції запропонували аж 29 поправок (згідно з порівняльною таблицею до проекту Закону на сайті **rada.gov.ua**), спрямованих на збільшення квоти або на скасування самого закону. Всі вони були скасовані. Але жодна із запропонованих поправок не говорила про те, що під квотою мають на увазі відсотки **українськомовної** продукції! Якщо вже йшлося про компроміс, чому б нашим законотворцям не закріпити в ньому 25 % **української мови** на телебаченні й радіо? Тоді б ми мали принаймні чверть українського інформаційного простору...

Але мені, як і багатьом моїм одноліткам, вже давно не цікава не тільки Алла Пугачова, а й Потап з його Настею. Ми

обираємо якісну музику. Відвідуємо концерти українськомовних виконавців, яких на українське телебачення та радіо як не випускали, так і не випускають, слухаємо їхні диски, переглядаємо польські, німецькі, англійські музичні телеканали — це європейський рівень.

Нинішній владі більше подобається Алла Пугачова, а не Потап із Настею. Тому будь-які рішення в бік зменшення присутності “українського продукту”, звісно, є негативними. Коли є більша квота, навіть дуже м’яко сформульована, жевріє принаймні надія на покращення ситуації в майбутньому. А сьогодні ми маємо справу з черговою антиукраїнською атакою, які в останні два роки вже стали нормою.

Профільний комітет парламенту рекомендував підтримати законопроект, а юридичне управління дало негативний висновок. Після голосування депутат від БЮТ Андрій Шевченко заявив, що цей закон необхідно скасувати, і закликав Президента Віктора Януковича ветувати його. “Те, що сталося — це спроба віддати український ринок у руки російському шоу-бізнесу... Я закликаю президента скористатися правом вето щодо цього закону та звернути увагу на 11 статтю Конституції, яка зобов’язує дбати про українську культуру”, — зазначив Шевченко. Після цього спікер парламенту Володимир Литвин зауважив, що при поданні закону на підписання президенту буде подано висновок юридичного управління.

ХТО РОЗІГРУЄ СЦЕНАРІЙ ЗБРОЙНОГО ПЕРЕВОРОТУ В УКРАЇНІ?

Інша річ, коли владній політичній силі потрібно розіграти сценарій збройного перевороту, тоді авторитетний діяч оприлюднює інформацію, в яку повірять громадяни. Вона прозвучала з вуст Віктора Януковича, що надало інформації реальності. Сьогодні жодна політична сила не має достатньої кількості вишкolenих бійців, аби здійснити переворот — це реальний факт і про це відомо силовим структурам держави.

Коментарі політиків і політологів з цьо-

го приводу мають надто обережний зміст. Найближчий до істини політолог В. Карасьов зазначив: “Це може бути пов’язано з посиленням поліцейських функцій держави і легітимізацією можливого силового крену: якщо є озброєні люди, то повинна бути і збройна відсіч. Я не думаю, що є якийсь страх і цей страх головний, хоча я його не виключаю”.

Але можливий більш серйозний сценарій, який може розіграти сама влада, аби повністю

локалізувати опозицію. Відомо, що рейтинг Партії регіонів знизився наполовину і потрібно негайно “криміналізувати” авторитетних опозиціонерів, підкинувши зброю і звинувативши у підготовці збройного перевороту. Знайдеться група молодчиків, яка навмисно, перед ЗМІ розіграє “войнушку”, а віддані владі журналісти вдало прокоментують “переворот”. Тоді почне діяти репресивна владна машина і вербуватиме опозиціонерів, аби після виборів ті стали черговими “тушками”.

На жаль, громадяни України не виключають іншої можливості існування недержавних озброєних формувань, підпорядкованих доморошеним олігархам. Проте такі формування повинні бути під оперативним наглядом СБУ.

ВІДНОВЛЕННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЧИ ПІДСТУПНИЙ ОБМАН?

Замість “Сяйва” — новий магазин “Сяйво книги”

Наталія АНТОНЮК

9 листопада у центрі столиці в приміщенні колишньої книгарні “Сяйво” відкривали перший магазин книжкової муніципальної мережі — “Сяйво книги”. На вулиці Червоноармійській, 6 гучно грав оркестр, зацікавлюючи перехожих. Вхід до нової книгарні прикрасили віночком біло-блакитних повітряних кульок.

Відкривав книгарню голова КМДА Олександр Попов. “Цей об’єкт, який украли в киян, ми повертаємо у власність міста, і сьогодні розпочинає свою роботу комунальне підприємство, яке є власністю Києва”, — розпочав Попов, але вулиця перекикувала голову КМДА, скандуючи “Банду геть! Банду геть!”

“Це був непростий шлях, адже приватні інтереси певний час мали перевагу над інтересами киян. Цього більше не буде. Вітаю всіх вас із перемогою”, — зазначив міський голова.

Та адвокат ТОВ “Книгарня Сяйво” Олег Король запротестував: “Олександр Павловичу, вас ввели в обман. Ми боремося за право оренди. Колектив 50 років орендував це приміщення. За законом право оренди залишається за старим колективом. Ми не претендуємо на власність. Ми за те, щоб приміщення довечно було у власності міста, але винятковим орендарем, відповідно до закону, є ТОВ “Книгарня Сяйво”.

Олександр Попов, толеруючи цивілізовану дискусію, надав йому слово, але юриста ніхто не слухав. “Те, що сьогодні цей об’єкт ми презентуємо як власність територіальної громади — це гідна річ?” — запитав голова КМДА. “Так”, — відповів Король, але... Дійство має завершуватися, тому репліки юриста проігнорували.

“Це вже 150-та стрічка з часів моєї роботи в адміністрації, але, мабуть, найприємніша. Дуже багато ми боролися за це”, — зазначив голова КМДА, разом із письменником Іваном Драчем перерізаючи стрічку.

“У цю книгарню ходжу вже 50 років. Не сподівався, що вона знову відкриється. Невдовзі повернувся з Грузії, де будують собори й церкви. А в Україні рвуть одне одному груди і нічого не роблять. Допоможімо О. Попову працювати”, — сказав Герой України.

Наостанок Олександр Попов повідомив, що буде створено наглядову раду, яка контролюватиме роботу “Сяйва книги”. Потім відбулася презентація друкарської машини Espresso Book Machine. Ця технічна новинка дозволяє вибрати книгу з 3,5 млн відсканованих “Google” книг на більш ніж 40 мовах. Книгу на 200 сторінок друкують упродовж 5 хвилин. Таких машин лише три в Європі: у Лондоні, Амстердамі й Данії. Вартість одного примірника друкованої книги становитиме 70–80 гривень залежно від обсягу.

Поки у приміщенні магазину говорили й пили каву, на вулиці протестували: колектив колишньої книгарні, який протягом останніх кількох років наполегливо й уперто боровся за існування історичного закладу, та активіс-

Фото Олеся Дмитренка

ти громадської організації “Форум порятунку Києва”. “Сором КМДА”, “Поверніть ‘Сяйво’”, “КМДА — головний рейдер столиці” — так вони вітали відкриття магазину. До нових господарів колишні орендарі прийшли з гостинцями — принесли бляшанки з-під рибних консервів. Це прозорий натяк, бо книгарню тепер опікується комунальне підприємство, яке раніше займалося рибом.

“Міська влада перейменувала підприємство з рибного господарства на комунальне підприємство “Міський магазин”. Це підготовка до банкрутства. Потім магазин продадуть тим, хто його захоплював”, — переконував представник організації “Форум порятунку Києва” Віталій Черняхівський.

Цього дня до “Сяйва книги” ніхто не потрапив — після урочистого відкриття магазин зачинили.

Через день у новій книгарні було людно — перші відвідувачі оглядали бідний асортимент: на двох поверхах магазину одна й та сама література. До речі, на книгах не було цінників, працівники прикріплювали їх у робочий час.

Працівниця “Сяйва книги” Надія Олексіївна заклопотано вирішувала організаційні справи, спілкувалася з відвідувачами. Перш ніж відповідати на запитання журналіста, запитала дозволу в директора. Однак навіть після того, як їй “дали добро”, не поспішала з відповіддю.

Нині громадськість уважно спостерігає за магазином “Сяйво книги”, хтось недовіриливо, хтось із полегшенням: “Нарешті”. Яка доля у нової книгарні? Чи не перетвориться вона на модний бутік у центрі міста? Як сприймуть книгарню кияни? На всі ці питання відповість час.

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

4 листопада виповнилося 100 років від дня народження Головного командира УПА-Північ Дмитра Клячківського (Клима Савура), і з цієї нагоди у Рівному біля пам’ятника відомому повстанцеві відбувся урочистий мітинг за участю міського голови Володимира Хомка. Промовці говорили про роль Клим Савура в організації та розбудові відділів УПА на Поліссі й Волині, проєкцію його діянь і поривів на нинішнє покоління, про те, що коли б не було таких патріотів, як Дмитро Клячківський, не було б української держави...

Дмитро Клячківський (1911–1945 рр.) народився на Тернопільщині, загинув на Оржівських хуторах (на Рівненщині) під час сутички зі спецзагоном НКВС.

МАЙДАН З НАМИ?

22 листопада — День Свободи

22 листопада — свято на ознаменування річниці початку Помаранчевої революції, встановлене Указом Президента України Віктора Ющенка.

Свято, про яке нинішня влада воліла б не згадувати й не нагадувати. Адже саме проти цих політиків, “правонаступників” понад десятилітнього кучмізму, й постанала та народна революція. На жаль, незавершена. Бо начебто зметені революцією — знову при владі. Бо ті, кого було названо головними фальсифікаторами президентських виборів, не лише не покарані, а й обіймають найвищі посади.

Свято, яке чимало людей, зокрема й учасники революції, чомусь згадують із гіркотою, якщо взагалі згадують. А власне, чому? Ми розчаровані в лідерах Майдану? В його ідеалах? У самій Свободі, яку лише почали здобувати?

Що для нас це свято і це святе поняття — СВОБОДА? До уваги читачів — короткі інтерв’ю нашої газети.

Євген СВЕРСТЮК, політичний і громадський діяч, шістдесятник, дисидент, репресований комуністичним режимом:

— Не думаю, що таку дату можуть забути. Але ми можемо “зам’яти” її — і через недбальство, і через брак тих, хто осмислює великі події. Це дата, яка завжди з нами. Її треба відзначати передусім на рівні інформації, щоб нагадати людям: день 22 листопада лишився в історії. Він нічим не може бути засмічений, жодною інформацією чи дезінформацією. Це один із важливих моментів повстання духу. І попри те, що є багато професійних засмічувачів, байдужих і примітивних людей, які не розуміють, що є що, ми повинні думати про цю дату, по змозі озвучувати її.

Наталія ОСЬМАК, громадська діячка, донька Президента Української Головної Визвольної Ради Кирила Осмака, репресованого комуністичним режимом:

— Коли починалися події на Майдані, я займалася важливою для мене справою — перепохованням праху батька з Володимира (Росія) до Києва. Це було дуже непросто. Тоді не одразу звернула увагу на події осені 2004 року. Та й, думаю, багато хто ще не усвідомлював, що це буде. Але коли згадую ті події, тих людей, ті тижні Майдану, то вкотре переконуюсь, що цей Майдан і майдани в інших містах — це були майдани людей, звільнених від російської окупації. У людей були просвітлені обличчя, там жила надія, люди були вільні. І це головне. На жаль, не всі це розуміють. Можливо, причина в тому, що керівники Майдану не виправдали наших сподівань. Один чоловік якось сказав: “Мені со-

ромно, що я там був”. Я ж кажу йому: “Ти не дивися на те, що чинять ті чи інші політики, згадай, яким ти був щасливим тоді”. Тому Майдан — це щастя.

Принагідно зазначу, що “Слово Просвіти” я передплачу не лише собі, а й школі села, біля якого було поранено мого батька, — це Орів Сколівського району на Львівщині.

Володимир В’ЯТРОВИЧ, історик, голова вченої ради Центру досліджень визвольного руху:

— У мене з Помаранчевою революцією пов’язані дуже приємні асоціації, я був її активним учасником. Це дуже світлий спогад, який повинен допомогти нам, українцям, перетрипати цю темну ніч, яка є зараз, повинен мобілізувати всі сили на боротьбу. День Свободи — справді свято свободи. І ми повинні зробити все, щоб вона не обмежувалася на нас.

Мустафа ДЖЕМІЛЬОВ, народний депутат України, колишній дисидент, політв’язень комуністичного режиму:

— Звичайно, порівняно з колишнім Радянським Союзом зроблено великий крок уперед. Але в останні роки, на жаль, ми відступаємо.

Арсеній ЯЦЕНЮК, народний депутат України, лідер “Фронту змін”:

— Це свято зараз неймовірно актуальне, бо якщо раніше це був День Свободи просто як ще одна дата, яка мало що означала для свідомості українців, то сьогодні свято стало настільки актуальним тому, що свободи практично немає.

Спілкувався Петро АНТОНЕНКО

FEMEN ОСОРОМИЛИ УКРАЇНУ В ІТАЛІЇ

Українки в Італії обурені протестами Femen у Римі та Ватикані.

5 і 6 листопада жіночий рух Femen у рамках свого євротуру провів дві акції протесту — в Римі та Ватикані.

Перша з них була присвячена політиці прем’єр-міністра Італії Сільвіо Берлусконі. Дівчата топлес, пофарбовані у кольори італійського прапора, виступали за його відставку з поста прем’єр-міністра Італії. Також шокували плакатами з нецензурними написами.

Наступного дня Femen провів акцію “Молот відьом” на площі святого Петра у Ватикані. Згідно з повідомленням прес-служби руху, активістки “пішли хрестовим походом на його женоненависницьку політику”.

Щоб зрозуміти, як Італія сприйняла гастролерок з України, досить заглянути у колонки коментарів під фото та відео акції. У них акценти розставлено не на змісті, а на формі. Читаючи відгуки, не полишає думка, що голими грудьми й несамовитими криками гастролерок повністю знівельовано причини протесту.

Дії Femen не отримали жодного політичного відгласу. Неадекватна поведінка дівчат образила християнські почуття католиків усього світу.

У повідомленнях деяких ЗМІ згадувалося, що дівчата приїхали в Італію на запрошення низки європейських медіаконпаній, феміністичних організацій і епатажної політичної діячки Ілони Сталлер, відомої під псевдонімом Чіччоліна. У коментарях агенції Adnkronos екс-порнозірка відцуралася від причетності до акцій. Вона вважає, що такі повідомлення завдають серйозної шкоди її репутації (!). Ілона Сталлер сказала, що її ім’я дівчата могли використати “для привернення уваги суспільства із метою самореклами” або через “журналістську помилку”. “Я питаю себе: як вони посміли таке зробити? Ця новина облетить весь світ. Я подам у

суд на всіх, хто використовує моє ім’я у необґрунтованих новинах”, — обурюється Чіччоліна.

Тур Femen викликав неоднозначний відгук української громади в Італії. Нагадаю, що за даними досьє Карітас Мігрантес за 2011 рік, тут офіційно мешкає 200 тис. 730 українців. Із них 79,8 % жінки, здебільшого зайняті у сфері домашнього господарства. Вже сам факт такого статистичного дисбалансу для італійців неприродний і викликає незрозуміння. У свідомості цієї патріархальної країни “женоненависництво” полягає саме в тому, що слабка стать змушена полишати власні сім’ї. Інтернет-вердикт українко, які щодня борються за виживання, не цураючись чорної роботи задля своїх дітей, полягає в одному слові: “Сором” та побоюваннях стати об’єктом принизливих жартів і недвозначних натяків їхніх роботодавців. Гастролерки поїхали, забравши з собою чергову валізу скандальної слави, платити за їхніми рахунками буде репутація України та українок в Італії.

Маріанна СОРОНЕВИЧ,
www.gazetaukrainska.com

Микола ЦИМБАЛЮК

КАПКАН ДЛЯ МОВИ

Наріжним каменем упродовж усієї історії українсько-російських відносин було питання мови. За імперських часів (особливо Петра I й Катерини II) двох думок не могло бути — “українського языка не было, нет и быть не может”. Але всупереч великодержавній російсько-шовіністичній параної українська мова була, як був її спадкоємець і власник — народ. Ідейні наступники “єдиної і неделимой” — комуністи вдавалися до інших методів. Так, зокрема, 1962 року в Академії наук СРСР було створено Раду з вивчення закономірностей мов соціалістичних націй. Завданням її стала розробка “науково обґрунтованих” підстав русифікації союзних республік. У партійній пресі, фаховому журналі “Вопросы языкознания” заговорили про перспективні й неперспективні мови. До перших зарахували всього п’ять мов: латиську, литовську, естонську, вірменську, грузинську. Решті мов неосязного Союзу, кількість яких сягала за добру сотню, Москва підписувала смертний вирок.

Що цікаво: після розвалу Союзу саме народи, які вперто захищали свої мовні права, одразу стали на шлях демократичного розвитку. Про прибалтійські країни не згадуватимемо — їхня незалежність не декларативна. Щодо Грузії, то останнім часом вона, як справді незалежна держава, демонструє подиву гідні успіхи в захисті й утвердженні національних інтересів.

Яскравим прикладом взаємозалежності мови й політичних процесів є Білорусь. Із перших днів незалежності білоруська мова почала повертати свої права. Батьки охоче віддавали дітей у школи з білоруською мовою викладання. Національні процеси пішли по висхідній. Але після приходу до влади Лукашенка 1995 року відбувається референдум. На некоректно й маніпулятивно сформульоване запитання, чи погоджуються білоруси, щоб російська мова мала рівні права з білоруською, більшість (54 %), не помітивши в ньому психологічної пастки, проголосували “за”. На занепад мови позначається не лише державна політика Мінська, а й зневага “бацьки” до мови свого народу, на кшталт того, що є тільки дві великі мови — російська й англійська.

МОВНА СТІЙКІСТЬ

Хто бував у советські часи в Прибалтиці, пам’ятає, що часто-густо, коли десь у Таллінні чи Ризі приїжджий звертався до тамтешніх мешканців російською, йому не відповідали. Поведінка естонців чи латвійців була не виявом невихованості, а демонстрацією національної гідності. Таким чином вони змушували місцевих російськомовних не лише поважати мову народу, на землю якого вони прийшли, а й вив-

ТРОЯНСЬКИЙ КІНЬ БІЛІНГВІЗМУ

Багато кому з наших громадян невтямки, наскільки тісно мова й мовні процеси пов’язані з соціально-політичним розвитком країни. Про відомі й невідомі аспекти цієї проблеми розповідала доктор філологічних наук, професор НаУКМА Лариса Терентіївна МАСЕНКО в публічній лекції

“Конфлікт мов: чи довго існуватиме білінгвізм в Україні?”, яка нещодавно відбулася у київській книгарні “Є”.

сенко, — наша проблема полягає в тому, що ми із запізненням почали розвиватися як незалежна нація, тоді як решта європейських держав давно вже — в XIX—на поч. XX ст. — побудували свої національні держави”. Коли вони утверджувалися як національні держави, на мови нацменшин ніхто особливо не зважав. Державотворці вважали, що це може зашкодити цілісності держави. Цікавий досвід Франції, яка на відміну від сусідки — Німеччини після Французької революції творила націю не за етнічною належністю, а політичну. Кожен громадянин республіки, незалежно від етнічного походження, є громадянином цієї країни. Кожен виховувався в однорідному франкомовному середовищі, вчив і мусив знати французьку мову, перебував в атмосфері французької культури. Культури й мови нацменшин не викладались, і вони фактично були виведені з ужитку (бретонська, баскська, провансальська, корсиканська, каталонська). Ще в першій половині XX ст. в офіційних установах Бретані у Франції були вивіски: “Заборонено плювати і говорити по-бретонськи!”. “Показовою є ситуація з провансальською мовою, — акцентувала пані Масенко, — що навіть багата культура, створена мовою, не забезпечує її від зникнення, якщо вона виведена зі сфери освіти, адміністрації, як мова спілкування. Через те що провансальську мову (її ще називають окситанською), яка свого часу мала вплив на формування французької літератури, і відома навіть своїм Нобелівським лауреатом Фредеріком Містралем, не вивчали у школах, вона опинилася у дуже загроженому стані. Дехто з мовознавців вважає, що їй загрожує повне зникнення”. Хоча у Франції дозволили вивчати мови національних меншин десь у 1970-х роках, коли чимало із них уже вийшли з ужитку.

УСІ ЗАСОБИ ХОРОШІ?

У Європі хоч і запізно, але спохопилися. Для збереження загрозених мов, які мають невелику кількість носіїв, було створено славнозвісну Хартію регіональних і міноритарних мов меншин. До речі, міноритарні мови у нас переклали як регі-

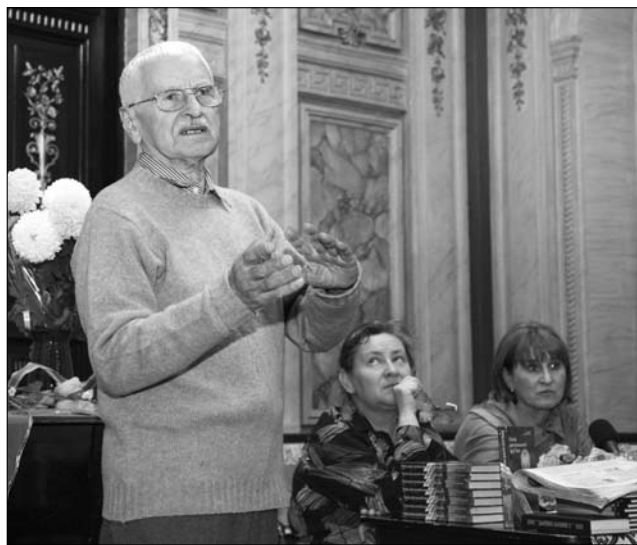
ональні, що не відповідає суті терміна і є неправильним. Переважна більшість Об’єднаної Європи з дуже великими дискусіями прийняла Хартію, хоча й не всі країни (адже у кожній країні по кілька мов — в одній більше, в іншій менше). Не ратифікувала її і “демократична” Росія, на території якої живе у сотні разів більше національних меншин. Зате Київ, не спитавши броду в українських науковців, поліз у воду під тиском Ради Європи. Лише згодом стало відомо, що до того під’юджувала Раду... Росія.

В Україні “єдиноеділці” цю Хартію використали для того, щоб зберегти домінування російської мови. Не вдається, всупереч здоровому глузду, втягнути її у двері, то “друзі й слуги” українського народу намагаються втягнути “язик” через вікно. Прихильники Хартії лукаво замовчують, що та сама Франція була категорично проти впровадження її у себе, бо розцінює це як загрозу цілісності країни. Кілька років тому в нас вийшла цікава книжка Больман “Мовні війни в Європі”, де вона звинувачує німців, котрі, мовляв, спеціально її вигадали, вдаввшись до диверсії проти Франції з метою відібрати Ельзас і Лотарингію.

“КРОК” НАЗАД

Російськомовний парад східних регіонів не забарився. Наприклад, у рішенні Харківської облради від 3 червня 2006 року стверджувалося: “Завдяки історичним обставинам і умовам, що визначали і визначають соціально-культурний розвиток Харківської області, російська мова завжди була і залишається, як свідчать переписи, дослідження й опитування, більш вживаною у всіх сферах суспільного життя”. Тут ми бачимо очевидну фальш, бо в XVII—XIX ст., коли на Слобожанщині переважало селянське населення, вона була українськомовним регіоном. Навіть Харків напередодні Другої світової залишався ще українськомовним містом. Отож ніколи російська мова на сході України не домінувала.

Лариса Масенко навела ще одне цікаве рішення Луганської міської ради. У документі зазначається, що, згідно з інформацією управління статистики, в Луганській області 91 % мешканців вважають рідною російську мову і вільно нею володіють. Із них 38 % — росіяни за національністю і вважають російську мову рідною. 31 % — представники інших національностей, але вказали як рідну російську мову. 22 % окрім рідної володіють російською. “Я хочу звернути увагу, — сказала вона, — що в цьому визначенні зникли українці взагалі, вони зараховані, очевидно, до тих, “інших національностей”. До речі, по приклад далеко ходити не треба й самим киянам. У столиці є такий собі економічний інститут “Крок”, який готує фахівців із вищою освітою і які нібито становитимуть інтелект нації. “Уявляєте, — повідомила професор Л. Масенко, — там українську мову викладають на кафедрі іноземних мов! І це вважається нормальним і ніхто на те не звертає уваги”. Що називається: дожилися!

Микола ТАБОРИТ

“Апостол Павло казав, що та людина, котра звертається в молитві до Бога не

своєю рідною мовою, живе і наповнює тільки розум, а серце її в ту мить спить. Рідна мова та, якою розмовляла твоя мати. Саме

СЕМЕНЯК-ШТАНГЕЙ: ДОРОГА ДО СЕБЕ

Того вечора, 11. 11. 2011 р., коли відбувалася презентація книжки пані Семеняк-Штангей в актовій залі Національної спілки письменників України, розділити радість з авторкою прийшло чимало друзів, шанувальників її неординарного таланту. Зокрема київські письменники Ярослав Орос, Володимир Земляний, заслужений фотожурналіст України Олександр Клименко, головний редактор “Ювелір-прес” Ліана Грибанова, а також вокальне тріо “Жайвір”, кобзар-пісняр Тарас Силенко та інші. І кожен із тих, хто виступав, випромінював тепло душі рідного слова.

вона (мова) сприяє гармонії і Божественній любові (агапе), яка живе у сердечному центрі кожної людини. От тільки не кожен здатен її збудити”... Так закінчується один із нарисів “Чому українська мова калинова?” зі щойно виданої книжки “Сила ангельської пір’їни. Аква-рельна матриця” Валентини Семеняк-Штангей.

Виступаючи на презентації нового доробку автор-

ки, відомий український публіцист, письменник, філософ, громадський діяч і президент Українського Пен-центру Євген Свєрстюк назвав пані Валентину піонером у письменницькому цеху України, яка своїм Словом будить кожного, хто бере до рук її книгу чи статтю і стає на духовний шлях. А письменниця Раїса Лиша порівняла книги письменниці з Ноевим Ковчегом, у який

треба вже “сідати”, аби врятуватися у сучасному за-прагматизованому, а відтак стрімко деградуєчому суспільстві, щоб встигнути кожному з нас порятувати власну душу.

Душа ж народу, його духовність зберігається в маминій пісні, взаємній любові й доброті і в красі рідної мови. “Але якби ще людство замислювалось над тим, — пише вона в нарисі

“Коли відбирає мову — в’януть вуха”, — що Мова (слова) у своїй глибинній суті насправді жива. Вона породжує вібрації, від яких залежить наш настрій і наші помисли, і знову-таки, наші думки. І так само, як і людина, мова може хворіти. Це настає тоді, коли її... калічать”.

Що ж, у всі часи було достатньо тих, хто не лише калічав, а будь-що прагнув знищити її. Але ще більше стає тих, хто, як Валентина Семеняк-Штангей, своєю скромною, на перший погляд, працею наворачтають наші душі до батьківських пороїв, до самих себе, роздмухуючи жевріючий вогонь любові до найріднішого...

Закінчення. Початок на стор. 1

законом”. Особливо чутливим натурам, які волають про наміри можливого нового керівництва продати дім на Банковій, 2, радили б заглянути у двір нашої “свята святих” і на власні очі переконатися в незаконній прибудові (до пам’ятки архітектури!) літного пивного бару, в результаті чого замуровано вікна на першому поверсі, та побачити на місці “Енея” елітний ресторан “Сад”. Письменницькій сіромі зась переступити його поріг, бо заважає... влада: ресторан облаштовано для еліти, вибраних і добраних і з нині діючих, і з опозиційних “вершків”. Чи Володимир Яворівський, “опозиціонер з двадцятирічним стажем”, не почуватися в НСПУ як герой давнього радянського фільму “Свій серед чужих, чужий серед своїх”? Утім, йому краще знати, як саме він почуватися у владі, бо такі має її, немало й непомалу. НСПУ фінансується з державного бюджету — 3,7 млн грн щороку, не залишають поза увагою владі її особистий творчий доробок В. Яворівського — ідеться про видання його багатотомника, на який держава виділила 260 тисяч грн.

Утім, стосунки НСПУ з владою — це не особисті стосунки В. Яворівського з президентами, народними депутатами, міністрами культури і т. ін. Це не члени Спілки виголошували спочатку панегірики на честь Л. Кучми та В. Юшенка, а потім — відкриті листи, здатні “розпанахати душу”. Вочевидь, не адресатам, а збитим із пантелику читачам, громадськості. Не партійні пристрасті, особисті любові й ненависті, а тверде дотримання державних законів, статуту НСПУ, Закону про творчі Спілки мають обумовлювати позицію “Письменник і влада”. Бо кожен із нас ніколи не орієнтувався на владу чи на свою у ній присутність. Мірилом творчої гідності було, є й буде Слово. Лише Слово змушує владу рахуватися з етичною позицією письменника. Ми не хочемо якихось подачок від влади, бо не надаємося на ролі її слуг. Але ми вимагаємо, аби влада поважала наше служіння слову і служіння словом.

СПІЛКУ ОЧОЛЮЄ ЛЮДИНА, А НЕ ЇЇ ДЕПУТАТСЬКИЙ МАНДАТ

У різні часи письменники були (і є!) депутатами різних рівнів — не перераховуватимемо володарів депутатських мандатів, бо можна починати від І. Франка, можна — від радянських часів чи від Верховної Ради першого демократичного скликання, коли понад два десятки письменників-депутатів входили до Народної Ради, вершительки доленосних рішень. І нині серед народних депутатів є члени НСПУ, які пройшли у ВР саме тому, що є яскравими творчими особистостями. Вони підтверджують, що НСПУ більше дає “для мандата”, аніж мандат для Спілки. До речі, за останні роки лави Спілки поповнилися новобранцями, які спершу здобули депутатський мандат, а потім проявили себе і в творчості. Чи впливають ті й інші депутати на творчу, організаційну й господарську діяльність Спілки? Без коментарів, бо Яворівському вистачає власного мандата: депутатська недоторканість слугує для обмеження доступу і членів письменницької Ревкомісії, і перевіряючих державних органів до фінансово-майнових документів.

Коли ж ідеться про державне вирішення вже названих проблем життєдіяльності НСПУ, то не мандат того чи іншого депутата їх вирішує, а колективна ініціатива, воля, позиція. Юрій Мушкетик ніколи не був депутатом ВР, але регулярно добивався, аби очолюваний ним секретаріат НСПУ зустрічався з найвищими керівниками держави, а в результаті — виходили прозові й поетичні серії, газета, виділялися квартири, ухвалювалися закони, зокрема — Закон про мову. Отож не в кожних руках мандат є зброєю, що охороняє НСПУ й авторитет письменників. Особливо коли йдеться про фінансову та господарську діяльність Спілки. Чесний аудит набагато дієвіший, і Ви, колеги, в цьому переконаєтеся.

СПІЛКА ПОВИННА БУТИ В ЕПІЦЕНТРІ ПОДІЙ

“ХЛЮПНИ НАМ, МОРЕ, СВІЖІ ЛАВИ”, АБО ЧИ ПРИРОСТАЄ СПІЛКА МОЛОДИМИ ТАЛАНТАМИ

Навчити бути письменником неможливо, бути ж літературним наставником — щасливе батьківське право відомих письменників. Знаємо безліч прикладів, коли не лише індивідуальне опікування, а й системна робота з творчою молоддю сприяла появі в літературі цілих поколінь. Річ не лише в наявності в Спілці посади секретаря по роботі з молодими, кабінету молодого автора, творчих вечорів і презентацій. Це те ставлення, не нав’язливе патронування, яке відчиняє двері Будинку письменників людям дуже особливим, вразливим, часом закритим або й зневіреним на шляху до свого першого поетичного чи прозового дебюту. Безкінечно побиваючись над своїми еконічними негараздами, нікчемними можливостями, невмінням бути “менеджерами і продюсерами” для нових імен, НСПУ фактично розгубила й відлякала тих початківців. Нині вони почасти дебітують без її участі й сприяння. Самостійно знайшовши спонсорів і видавництва, молоді автори вже не пов’язують свій творчий шлях із НСПУ. Таких прикладів десятки, якщо не сотні. І справа не лише в індивідуальному виборі в кожному індивідуальному випадку. Молоді письменницькі імена — це нові ідеї, наповнення старих міхів молодим вином, уміння знайти відповіді на виклики доби — від присутності української сучасної літератури в Інтернет-просторі до спілкування з літровесниками інших країн, нові форми популяризації українського художнього слова, не кажучи про цікаві творчі ідеї та їхню реалізацію. Саме “свіжі лави” здатні пересилити багаторічну рутину, певний бюрократизм у роботі з творчою молоддю, самій діяльності Спілки. Натомість спостерігаємо то масово-авральний прийом до НСПУ літературних пенсіонерів, то поспішний збір літературних піонерів — через побіжний розгляд перших книжок або ж запозичення зі смолоскипівських літературних семінарів, а загалом — абсолютну неухвагу й неповагу до молодих. Що в результаті? Байдужість до Спілки як творчої організації, несуголосність молодих митців із творчими традиціями і громадською позицією Спілки, що, попри все, ще жевріють у її стінах.

Що пропонуємо? Активну присутність молодих 20—35-літніх письменників у керівних органах НСПУ, надання їм можливостей самим планувати і здійснювати літературні заходи завдяки цільової фінансуванню з активів Спілки. Молодіжне крило Спілки слід послідовно увиразнювати, підтримувати, пропагувати, бо тільки так можна утримувати читальницький інтерес до сучасної української літератури. Нині маємо прекрасні творчі прориви, здійснені літераторами середнього покоління на Волині, Закарпатті, Галичині, Слобожанщині. НСПУ зобов’язана піднести ці імена до того рівня, аби вони поставали не регіональними, а загальноукраїнськими здобутками, а численні презентації відкрили їм шлях до широкого читача, в публічні бібліотеки, на радіо й телебачення. Не лише книжкові форуми й ярмарки мають бути місцем оприлюднення книг, бо вирросло вже ціле покоління, яке не читає, не відвідує літературних книгарень і не знає імен українських письменників. Навіть студенти численних гуманітарних ВНЗ України їх не знають! Ми повинні відродити традиції 60—70 років, коли молоді поети збирали численні аудиторії. НСПУ не може бути тлом для одного-трьох імен, бо не особисті амбіції та піар-можливості керівників рухають літературним процесом. Не

майнові скандали, а гучні всеукраїнські літературні заходи мають пропагувати Нашу Спілку, зробити її епіцентром мистецьких подій. Чи пам’ятаєте щось подібне з Яворівським на чолі?

ЯВОРІВЩИНА

Виголошена 19 жовтня і затверджена VI письменницьким з’їздом звітна доповідь В. Яворівського при публікації була ним суттєво переписана: додалося нищівного негативу на адресу опонентів, облесної жалібності в каяттях, патетики в оцінці суспільно-політичної ситуації, наляків на підпільну співпрацю прихильників В. Баранова з утаємниченими представниками влади і ще багато такого, що вміщається в народному прислів’ї-діагнозі “Це та Солоха, що курей полоха”. В публіцистично-політичній манері В. Яворівського це не новина: воюючи з письменниками, він користується брудними натаками, напівбрехню видає за чисте золоте правду, обмову — за присуд, плітки — за перевірену інформацію... І все лише задля того, що дуже хоче залишитися на третій термін і докерувати Спілкою до повного й безповоротного... Навіть, у супереч Статуту, згоден не на чотири літа, а на один рочок. Для чого? Аби встигнути сховати кінці у власноруч скаламучену воду? Розправитися з опонентами? “Ощасливити” черговими обіцянками і залякати з верховнорадівської трибуни — не абияк, а — аж запитам до Генеральної прокуратури?.. Хай іде з Богом. Можливо, напише автороман “Найдовша ніч претендента” і тоді — тремтіть, письменники, якщо вірите у законність письменницького Статуту, який гарантує право обирати й бути обраним...

Наш “нездобивий” Володимир Олександрович клянеться, що “не викидає будь-яких компроматів” і лагідненько вмовляє письменників “охолоннути, поміркувати, подумати”, а тим часом пересмикує та перекидає кожне критичне зауваження — ні, не до його персони, а до

його діяльності на посаді голови НСПУ! Нарцисизм і зухвала переконаність у власному цинічному умінні “взяти опонентів по одному й оптом” — серйозна вада не лише для письменницького очільника, а й для політика, депутата-довгожителю, на чиему рахунку перебування у Народному русі, кількох демократичних партіях, “Нашій Україні”, “Батьківщині”... Тож чи здатна об’єднати письменників ця мстива особа, за правління якої з Спілки було виключено більше письменників, ніж за роки радянщини? Врешті, ще ніколи на чолі Спілки не перебувала людина, яка б так відверто ставила себе над двотисячною творчою організацією, аргументуючи це вмінням перекидати багатолюдний мітинг... НСПУ — не мітинг, не аморфна політична сила і не секта одного проповідника. Творча Спілка існує тоді, коли спільнота поважає окремішність думки, творчості й особистості. І вона поверне собі цю здатність. Як і нажите попередніми поколіннями її майно — також. Хіба ви забули, як була повернута “Криворіжсталь”? Не вірно людині, зв’язаній особистими зобов’язаннями з орендарями Спілки, письменницької поліклініки, будинків творчості. Вірно тим, хто хоче служити письменникам і високій місії НСПУ.

Михайло АНДРУСЯК, Володимир БАРНА, Віктор БОЙКО, Сергій БОРЩЕВСЬКИЙ, В’ячеслав БРЮХОВЕЦЬКИЙ, Михайло ВАСИЛЕНКО, Василь ГЕРАСИМ’ЮК, Любов ГОЛОТА, Сергій ГРАБАР, Григорій ГУСЕЙНОВ, Володимир ДАНИЛЕНКО, Віталій ДОНЧИК, Мировіслав ДОЧИНЕЦЬ, Дмитро ІВАНОВ, Світлана ІОВЕНКО, Надія КИР’ЯН, Іван КОРСАК, Віктор КОСТЮЧЕНКО, Мар’ян КРАСУЦЬКИЙ, Григорій ЛЮТИЙ, Анна МАЛІГОН, Павло МОВЧАН, Катерина МОТРИЧ, Олексій НЕЖИВИЙ, Вікторія ОСТАШ, Сергій ПАНТЮК, Михайло ПАСІЧНИК, Тетяна ПОЛЯКОВА, Василь ПОРТЯК, Василь ПРОСТОПЧУК, Тарас САЛИГА, Степан САПЕЛЯК, Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ, Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ, Віктор ТЕРЕН, Михайло ШАЛАТА, Михайло ШЕВЧЕНКО, Володимир ШОВКОШИТНИЙ, Павло ШИРИЦЯ, Пилип ЮРИК, Іван ЮЩУК, Микола ЯРМОЛЮК

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ДО ВОЛОДИМИРА ЯВОРІВСЬКОГО

Шановний
Володимире Олександровичу!

Розпочинаючи цей лист, точніше, — оприлюднюючи думки, що виникли після прочитання Вашої доповіді на з’їзді письменників, чомусь згадав Ваші численні листи президентам із настійною вимогою подати у відставку... Насамперед скажу, що відкритий лист — це не мій жанр, а по-друге, вважаю, що кожна людина має сама приймати рішення про подальше перебування на будь-якій посаді, тим паче виборній.

Мені тільки хотілося б дещо уточнити з тексту доповіді “Ми — остання українська залага”. Наприклад, там ідеться про нелегітимність обрання делегатів з’їзду від Київської письменницької організації. При цьому наголошується: “Обласні організації такого зневажливого ставлення до Статуту собі не дозволяють”. Хочу Вам заперечити на прикладі Луганської обласної письменницької організації. Так, на виборах делегатів на з’їзд із 39 письменників на зборах було тільки 16. До того ж, я відмовився брати участь у виборах на знак протесту проти зневаження Статуту НСПУ Андрієм Медведенком, який чомусь називає себе головою обласної організації, хоча ніхто його на цю посаду не обирав. Головою ж він став тільки тому, що так побажав Володимир Яворівський ще в травні 2010 року. Згадайте, як Ви тоді приїхали до Луганська на зустрічі з виборцями і побажали зустрітися з письменниками. Прийшло 14 осіб, які були обурені Вашою пропозицією обрати головою обласної організації Андрія Медведенка. Ваш аргумент був аж ніяк не

пов’язаний зі Статутом: “А восени вас усе одно більше не збереться”. А потім ще дивніше: “Отож коли на звітно-виборних зборах не буде кворуму, головою залишається Андрій Медведенко!”. Пам’ятаєте, що до кворуму тоді не вистачило одного голосу...

За рік, що минув після тих зборів, у Луганській організації жодного засідання правління не проводилося (врешті-решт письменників Тетяну Дейнегіну, Григорія Половинка та автора цих рядків ніхто не запрошував). Зборів також не було, а жодного літературно-мистецького заходу.

Звичайно ж, літературно-мистецькі дії за участю письменників відбуваються: відкриття літературно-краєзнавчого кабінету в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка, зустріч ювілярок Тетяни Дейнегіної, Антоніни Листопад із читачами, вечір пам’яті Івана Низового і т. ін. Але жодного разу ми так і не побачили призначеного “голову” Андрія Медведенка. То кому вигідна така “медвежа сплячка” в Луганській письменницькій організації, коли Володимир Яворівський із пафосом проголошує “Ми — остання українська залага”? До речі, дієвою українською залогою на Луганщині є обласна організація товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, яку вже багато років очолює Володимир Семистяга. Саме в аудиторії, організованій “Просвітою”, у Луганську щоразу й виступав Володимир Яворівський.

З повагою,
Олексій НЕЖИВИЙ

Тетяна Пакалюк

Чергову книжку для сімейного читання “Розмова про мову”, а на думку редактора журналу “Літературний Чернігів” Михася Ткача, найкращу з попередніх, презентувала у просвітянському Культурно-мистецькому центрі “Інтермеццо” (Чернігів) дитяча письменниця Тетяна Пакалюк. Книжка вийшла друком у менському видавництві “Домінант”, з яким авторка успішно співпрацює вже кілька років.

Твір складається з двох частин — пригод хлопчика під час канікул у селі та розповіді дідуса про нелегку долю української мови. Авторка написала твір напередодні Дня Незалежності: “Рядок ішов за рядком. Передсвятковий

настрій з одного боку, а з іншого — роздуми над проблемами і над тим, скільки втрачено можливостей у нашому розвитку, спонукали до роботи”.

Під час презентації у центрі уваги були, як зрозуміло з назви,

«РОЗМОВА ПРО МОВУ» У КМЦ «ІНТЕРМЕЦЦО»

мова й діти. На думку Т. Пакалюк, діти — це посланці царства добра, а дорослі — це зіпсовані діти. Тож виникає резонне запитання: навіщо працювати для зіпсованих дітей?

— Вважаю, сучасним дітям потрібно розповідати про складні проблеми, вони внутрішньо до цього готові, а не “захищати” їх. Це стосується і складних питань нашої історії.

“Та й тато

з мамою завжди

Подбають про сінка.

І відгородять від біди —

В них місія така”.

Тетяна Пакалюк вже видала понад десять книжок власним коштом, без спонсорів, меценатів, державних програм підтримки.

— Прочитавши мій перший твір (я ще працювала тоді вчителем хімії), допомогла на видання книги надала моя свекруха. Головне почати. Нині задуми, теми, сюжети мене просто переповнюють. Відчуваю, що вже потрібен помічник.

У планах написання дитячого твору, ну просто акту-

ального для наших днів, про... корупцію та фантастичної оповідки, де будуть пригоди у Седнівських підземеллях, подорожі в часі, пригоди і зустрічі сучасних школярів із Тарасом Шевченком.

Невипадково наприкінці книги наведено перелік директив з назвами та датами, які “сприяли” розвитку української мови. Адже й сьогодні можна почути від дея-

ких “мудреців” запитання: мовляв, навіщо допомагати, захищати українську мову?

Презентація відбулася 9 листопада, у День української писемності та мови. Гості заходу — студенти й школярі, яким вручили подарунки від Тетяни Пакалюк та КМЦ “Інтермеццо”.

Прес-центр КМЦ “Інтермеццо”

Світлана ОРЕЛ,
м. Кіровоград

Митцям залишилося хіба що одне крило художнього салону, яким опікується обласна організація НСХУ. Кілька років тому відкрив свої ошатні зали обласний художній музей, де тепер теж постійно проводять різноманітні тематичні й авторські виставки. Та водночас тоді ж виставковий простір міста дещо звузився: у художників відібрали більшу частину приміщення. Обласна організація НСХУ орендує відомий городянам і гостям міста художній салон уже понад 40 років. За цей час траплялися різні ситуації, але, врешті-решт, влада завжди йшла назустріч митцям. Протягом останніх десятиліть Кабінет Міністрів не раз видавав постанови про те, що майно, яке орендує творчі спільноти, має бути передане їм у власність. Був із цього приводу й Указ Президента. Але численні звернення голови обласної організації Михайла Надеждіна нічого не дали (це питання у Кіровограді не вирішене і щодо інших творчих спільнот).

Натомість відповіддю на звернення Михайла Надеждіна стало рішення виконкому про те, що Спільні продовжено термін безплатної оренди приміщення художнього салону (а це — в самісінькому центрі міста — С. О.), але... площею 69,46 кв. м замість 170,6. Долю іншої частини приміщення мало вирішити міське управління власності та приватизації комунального майна. І воно вирішило. Якийсь час там працювало кафе “швидкої” їжі, тепер — магазин жіночого одягу “Парижанка”. На думку Михайла Надеждіна, ці заклади близькі до приватного бізнесу багаторічного депутата міської ради, колишнього її секретаря Миколи Цуканова.

За іронією долі саме Микола Миколайович наскільки захопився живописом, художньою творчістю, що навесні цього року відкрив приватну картинну галерею “Слисаветград”. Назва старого міста, яким найменовано галерею, підкреслює ідею, закладену її власником: збереження традицій українських художніх шкіл, демонстрація тієї краси, неповторності, духовної наповненості, яку сьогодні часом витісняє агресивний модернізм, всілякі модні віяння в мистецтві, що керуються здебільшого кон’юктурою.

ЛЮБИТИ КРАСИВЕ...

Ще десяток років тому в нашому місті не було жодного більш-менш пристойного виставкового залу. Коли на початку 90-х колишня картинна галерея повернулася до свого первинного статусу — стала Спасо-Преображенським храмом, художникам та іншим майстрам прикладного жанру продемонструвати громаді свою творчість виявилось фактично ніде. Правда, відкрився художньо-меморіальний музей Олександра Осмьоркіна, де регулярно проходять виставки. Звісно, вони підпорядковані планові й тематиці закладу.

— Якось я потрапив до одного колекціонера, — розповідає Микола Цуканов, — та був вражений побаченням, дві ночі не спав. Думав. Кілька місяців переглядав художні видання, різноманітні полотна, щовихідних їздив у інші міста, знайомився з художниками, колекціонерами. Можливо, в цих роздумах і поїздках визріла концепція майбутньої галереї. Адже все це треба показувати людям!

Приміщення на вулиці Пашутіна (центр міста) Цуканов придбав — оренда була б наскільки економічно обтяжливою, що ставила б під сумнів саме існування галереї. До речі, про художню галерею як бізнеспроект у Кіровограді говорити не доводиться — кошти від продажу квитків чи картин навіть приблизно не можуть покрити видатки на утримання такого закладу. “Слисаветград” усе-таки поступово торує шлях до самоокупності — практикує продаж магнітиків із зображенням різноманітних картин, листівок, пап’єрів, постерів. Щодо останніх, то Микола Цуканов упевнений — тут українцям треба відвоювати ринок, який сьогодні завалений китайським низькоякісним ширвжитком. Вони вивозять картини наших художників, а нам пропонують уже невисокої якості постери. Ті, які пропонує “Слисаветград”, набагато вищої якості. Хочеться вірити, що це явище тимчасове, наше суспільство все-таки мусить стати багатшим, і з часом широкий загал віддаватиме перевагу оригінальному мистецтву.

Та якби не інший родинний бізнес, визнає Микола Цуканов, існування такої галереї навряд чи було б можливим. Так само й картинна галерея, точніше, постійно діюча виставка Андрія Кадегроба на третьому поверсі магазину “Мрія”, що на сусідній вули-

ці. Батьки Андрія — власники магазину, тому він, молодий художник, має можливість підтримувати таку виставку. Його мета — об’єднання творчої молоді міста. Саме галерея Кадегроба (так її називають у Кіровограді) разом із молодіжною медіа-групою “Весь Кіровоград” провела кілька благодійних аукціонів, а за виручені кошти закупили обладнання для одного з дитячих будинків, для обласної дитячої лікарні. Біля входу до “Мрії” — величезна металева бабка, яку виготовив художник по металу Євген Василевський. Його творчість оригінальна й неповторна, хоч поки що належно не оцінена.

Так само ще не йдеться про прибутки й нещодавно відкритого художнього салону “Аполлон”, який пропонує і вироби народного мистецтва, і картини, і антикваріат. Тут працюють залюблені у свою справу люди, зокрема випускники мистецького факультету Кіровоградського державного педуніверситету Олена Бахмач.

На жаль, приватна ініціатива часом межує з некомпетентністю: той же “Аполлон”, маючи цілком добрі наміри, видав невеликий путівник по місту. Гарна поліграфія ще більше підкреслила недолугість текстів, у яких багато фактичних помилок, неточностей, просто неправдивих даних.

Микола Цуканов вважає, що у країні склалася парадоксальна ситуація, коли маємо мистецтво найвищого гатунку, чимало освічених і навіть забезпечених людей, але немає ланки, яка б їх об’єднувала. Одна з них — галерея “Слисаветград”. Відвідувачі визнають: виставки у приватній галереї перетворюють наше місто на своєрідний центр образотворчого мистецтва. Микола Миколайович ними ніби намагається об’єднати Україну, представляючи художників Одеської, Дніпропетровської,

Закарпатської, Харківської художніх шкіл. Він мріє втілити у життя потужний проект, який би зібрав роботи художників із усіх куточків України і наочно продемонстрував: нашу державу об’єднує краса, творчість, прихильність до традиційного реалістичного мистецтва.

Андрій Кадегроб хоч і представляє творчу молодь, теж схильний до реалізму в мистецтві.

— Модерн — швидше частина інтер’єру, пляма, яка заповнює певний простір, — міркує художник. — Його купують, аби не завантажувати мізки, а реалізм — це те, що дороге, близьке, те, що хвилює, що потрібне душі.

Чи часто відвідують кіровоградці нові, можливо, дещо незвичні культурні заклади? У Андрія Кадегроба — це окремі акції, куди сходяться однодумці або спеціально запрошені люди. А ось “Слисаветград” постійно відкритий для відвідувачів. За словами працівника галереї Сергія Каракуліна, у середньому її відвідують 20 осіб на день. У галереї також організовують екскурсії для школярів. І дуже приємно, коли після загального огляду діти приходять групами чи поодинокі, аби краще роздивитися те, що зацікавило, запало в душу.

У нашому місті існували давні традиції масового інтересу до живопису. Сто років тому серед найбільших міст Російської імперії, куди приїздили художники-передвижники зі своїми славетними виставками, обов’язково значився Слисаветград. Тоді щодня приходили подивитися на роботи художників близько двохсот відвідувачів. Такий інтерес пояснюється тим, що в ті часи у місті працювали знамениті рисувальні класи, організовані академіком Петром Крестоносцевим, які дали мистецтву чимало відомих імен. Сьогодні ж ситуація протилежна: у Кіровограді успішно діє дитяча художня школа (директор — Леонід Бондар), а от в одному з великих райцентрів — Світловодську — міська рада вже вкотре намагається закрити школу мистецтв, хоча видатки на її існування порівняно з іншими бюджетними витратами просто мізерні. Коли держава поводитись так, особливо цінні приватні, громадські ініціативи, паростки яких ми бачимо у нашому місті.

Хотілося б, щоб Кіровоград не втратив шанс повернути собі славу одного з центрів образотворчого мистецтва, де люблять красиве...

Наталка ПОКЛАД
Фото автора

Не помилюся, коли скажу, що такі місця в Києві, як Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка, знає майже кожен киянин. І не лише тому, що це найбільший ботанічний сад української столиці (він займає понад 130 га на правому березі Дніпра) та один із 12 найбільших ботанічних садів світу, центр української наукової думки, — унікальність його ще й у тому, що, занурившись у царство рослин, тут гарно прогулятися-відпочити будь-якої пори року (“поволі-поволі дерева ростуть, аби ми навчилися їх чути”, — сказав поет). На території саду створені спеціальні географічно-природні зони, які відтворюють рослинність певних країв, їхній рельєф та окремі типові ландшафти, і в кожного з відвідувачів є, звісно, свої улюблені куточки.

Сад має унікальні колекції квітково-декоративних, лікарських, плодівих, овочевих, пряно-смакових, кормових і технічних рослин з усіх ботаніко-географічних регіонів світу, а одна з кращих у Європі ко-

«ТРОЯНДОВИЙ СТРУМОК» У КРАЩЕ ЖИТТЯ

лекція тропічних і субтропічних рослин, зокрема 600 видів, форм і сортів орхідей, віднесена постановою Уряду України до наукових об'єктів, що становлять національне надбання держави.

25 жовтня в Національному ботанічному саду ім. М. М. Гришка НАН України була відкрита ще одна експозиція з поетичною назвою “Трояндовий струмок” — вона поєднала розарій та алею сакур і разом із ними, гірським садом та ділянкою топіарного мистецтва стала частиною чудового ландшафтного ансамблю. Відтепер один із наймальовничіших куточків ботсаду прикрашатимуть 600 кущів унікальних ґрунтопокривних троянд та 160 кущів ялівцю. Як розповіли журналістам працівники цього райського місця столиці, ґрунтопокривних

троянд на зиму не треба підрізати, вони не потребують великого догляду, здатні витримувати до тридцяти градусів морозу і ввезені до нас із Канади. Період їхнього цвітіння — із травня аж по листопад.

А сотворити це диво спеціалістам ботанічного саду допомогли меценати — Асоціація благодійників України та компанія “Імперіал Тобакко” в Україні: на 220 тисяч гривень вони закупили унікальні рослини і силами своїх співробітників допомогли висадити їх, а також утеплити ґрунт ділянки перед настанням зимових холодів (садили “струмок” навіть під дощем — дуже хотіли встигнути до відкриття). Загалом створення експозиції зайняло 4 роки, й ось нарешті — перемога.

“Для ботанічного саду надзвичайно важливо постійно оновлюватися, — каже його директор, доктор біологічних наук Наталія Заїменко. — Маємо в задумах багато проєктів, однак через недостатнє фінансування, на жаль, зреалізувати їх своїми силами не можемо. Тому надзвичайно вдячні нашим друзям-доброчинцям, що допомагають відкривати для сучасних українців багатство світу рослин і дарувати насолоду від спілкування з природою”.

А генеральний директор “Імперіал Тобакко” в Україні Юджин Уолш у захопленні від української столиці. “Наша фабрика розташована в Києві, ми ведемо тут бізнес, тож розвиток міста і місцевої громади — наша соціальна відповідальність”. Цього року Київській тютюновій фабриці виповнюється 150 років, і з цієї нагоди компанія розпочала соціальну програму “Київ — наше місто”,

яка скерована на збереження історичної та культурної спадщини, визначних місць і відомих об'єктів нашої столиці. “Трояндовий струмок” — один із пунктів програми. На черзі — задум посадити в ботанічному саду шотландський вересковий сад...

Асоціація благодійників України, до якої увійшло 19 громадських і благодійних організацій, фондів, а також соціально відповідальний бізнес, щойно оформилась. Її президент Олександр Максимчук на відкритті нової експозиції в ботанічному саду зазначив, що об'єднаними зусиллями вони сьогодні можуть суттєво допомогти і вже допомагають установам, які потребують підтримки. А спонукав до такого об'єднання національний конкурс “Благодійник року”.

...Весною в ботанічному саду зацвітуть різними кольорами троянди — на поклик сонця потече “трояндовий струмок” і не тільки спонукатиме людські душі розкриватися до краси й добра, а й, вірю, кликатиме їх творити красу й добро.

СЛОВО *Прогвіти*

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2012

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 68 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ літератури
Марія КУЧЕРЕНКО
270-55-57

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Петро АНТОНЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ на
комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301246
Наклад у листопаді — 23 500

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Володимир В'ЯТРОВИЧ, історик, голова вченої ради Центру досліджень визвольного руху, директор галузевого архіву СБУ (2008—2010)

Спільна риса всіх тоталітарних режимів — бажання цілковито контролювати суспільні процеси. Воно поширюється на політичну сферу, виливаючись в однопартійну систему й існування політичної поліції. На соціально-побутову, проявляючись у різних приписах та інструкціях, які грубо втручалися у приватне життя громадян, регламентуючи його. Звичайно, контроль повинен був поширюватися і на культуру, чи не найнебезпечнішу для режиму сферу, бо вона передбачає свободу самовираження і не підлягає жорсткому контролю.

Натомість для ідеологів і практиків тоталітаризму культура повинна була залишатися лише інструментом пропаганди та впливу на населення. Така “культура” — своєрідний пряник, який поруч із батогами (репресіями) мав утихомирювати суспільне незадоволення, що періодично з’являлося. З цього погляду ставлення комуністичних режимів до культури та її діячів, попри певні національні особливості, було загалом однаковим на всій території, охоплений радянським впливом після Другої світової війни.

Найбільшою особливістю протистояння режиму проти культури в Україні була його тривалість (понад сімдесят років) і завзятість (десять, а то й сотні тисяч знищених фізично діячів культури, і незчисленна кількість покалічених духовно). Україна стала тим експериментальним майданчиком, на якому комуністичний режим набував досвіду приборкання і знищення культури.

Протистояння тут почалося задовго до завершення Другої світової війни, відразу після ліквідації УНР 1921 року. Саме кінець 20-х—30-ті роки минулого століття стали часом найкривавіших жнив у ліквідації української культури.

Спочатку цензура й утиски творчості, згодом залякування митців, їхнє духовне ламання, а відтак і brutальне фізичне знищення через табори і страти. Методологію, апробовану в Україні у 1920—1930 роки, після 1945 року використовували для встановлення тоталітарних режимів у Польщі, Німеччині, Угорщині й інших країнах комуністичного табору.

УРСР як дуже своєрідне, квазі-державне утворення стало результатом своєрідного компромісу двох сил, що активно боролися між собою у 1917—1921 роках — українського національного руху та ро-

сійського більшовизму. Перший із них зазнав мілітарної і політичної поразки у протистоянні — українську державність у формі УНР було ліквідовано. Та говорити про цілковиту перемогу більшовизму в Україні не можна було. Для утвердження своїх позицій на цих теренах більшовики, які зустріли шалений опір населення, змушені були піти на поступки, однією з яких і було створення хоч комуністичної, та все ж — бодай за формою — національної республіки. Велика частина поступок стосувалася культурної сфери, а вони вилилися у так званий процес українізації. Проводячи його, радянська влада ставила за мету здобути симпатії місцевого населення, яке вперше після сотень років колоніального минулого отримало можливості розвитку власної мови, літератури, театру, образотворчого мистецтва.

Несподівано для комуністів цей процес спричинив справжній культурний вибух серед українців, виникла ціла плеяда письменників, художників і діячів театрального мистецтва. Представники української культури того часу зуміли творчо поєднати національні мотиви з передовими культурними тенденціями Європи. Серед них, до прикладу, засновник новітньої школи українського живопису Михайло Бойчук, новатор театального мистецтва й засновник філософського театру “Березіль” Лесь Курбас, Микола Зеров, Валер’ян Підмогильний, Юрій Клен і десятки інших поетів та прозаїків, об’єднаних у різні літературні об’єднання, що творили новітню українську літературу і вписували її у загальноєвропейський культурний процес.

На думку багатьох дослідників, українська культура за одне десятиліття (з 1921 до 1931 року) спромоглася не лише надолужити спричинене кількасотлітнім колоніальним становищем відставання, а й витворити найкращі зразки світового рівня.

Культурний спалах 20-х років став своєрідним реваншем українського національного руху, який, зазнавши поразки в політичній і військовій площинах, почав активно перемагати режим у культурній. При цьому культурницькі погляди окремих діячів того часу почали набувати політичних рис. **Одним із ключових у тодішньому українському культурному дискурсі стало сформульоване українським письменником Миколою Хвильовим гасло “Геть від Москви!”.**

Тому більшовики у відповідь завдали удару, практично знищивши феномен української культури 20-х років, зокрема через фізичну ліквідацію його твор-

КОМУНІСТИЧНИЙ РЕЖИМ

У Галузевому державному архіві СБУ є кримінальні справи на засуджених письменників і оперативно-розшукові на тих митців, що пішли на співпрацю з режимом. Ці документи — свідчення того, як спецслужби контролювали життя митців.

ців. Тільки 1934 року репресій зазнали 97 із 193 членів Спілки письменників України — це в час, коли до піку терору ще було далеко.

Своєрідним фокусом трагедії української культури цього періоду стало 3 листопада 1937 року, коли за вироками позасудових органів були розстріляні Лесь Курбас, Микола Куліш, Матвій Яворський, Володимир Чеховський, Валер’ян Підмогильний, Валер’ян Поліщук, Григорій Епік, Мирослав Ірчан, Марко Вороний, Михайло Ялович та інші. Загалом за один день було страчено понад 100 представників української інтелігенції. Знищення не обмежилися цим днем.

Окремі діячі культури, такі як поети Павло Тичина, Максим Рильський, Микола Бажан та інші пішли на компроміс із владою. Їм зберегли життя, проте позбавили свободи творчості й використали у ролі трубадурів режиму. Попри постійні запевнення у лояльності, радянська влада ніколи не довіряла їм, залишаючи під пильним наглядом спецслужб. Практично на кожного з них спецслужби завели спеціальні справи, в яких накопичувалися компрометуючі матеріали, які слугували інструментом впливу на того чи іншого митця, а часом, як це сталося, наприклад, із відомим українським гумористом Остапом Вишнею, підставою для репресій через втрату лояльності до режиму.

Всесвітньо відомий юрист, автор терміна “геноцид” Рафаель Лемкін ліквідацію творчої еліти України в 20—30-х роках вважав елементом ширшої політики винищення, а саме радянським геноцидом українців. **“Перший удар, — пише він про цей період, — спрямований на інтелігенцію — мозок нації, щоб паралізувати решту організму”.**

Наступними кроками геноциду стали ліквідація національної церкви та масове винищення голодом 1932—1933 років головних носіїв української національної ідентичності — селян. Таким чином, зламана духовно й фізично Україна мала стати інтегральною частиною радянської імперії.

1939 року Радянський Союз розширив свої володіння, зокрема за рахунок приєднання західноукраїнських земель, що до того належали Польщі. Протягом двох років (1939—1941) Західна Україна пройшла пришвидшений курс встановлення комуністичного режиму із притаманними йому репресіями проти політичних і громадських діячів та людей мистецтва.

Жорстока окупаційна політика СРСР врешті призвела до спалаху масового збройного повстання місцевого населення, яке тривало до середини 50-х років. Боротьба Української повстанської армії більше проявилася у народній культурі (сотнях народних пісень, відомих до сьогодні), аніж у професійній. Проте й серед її учасників були люди, що писали прозові та поетичні твори, підпілля навіть видавало їх окремими збірками. Та все ж цей період був передусім часом збройної боротьби, а як відомо, коли говорять гармати, музи мовчать.

Після розгрому збройного підпілля головною силою спротиву тоталітарного режиму у 60—80-ті роки знову стає творча еліта. Масові повстання політичних в’язнів у концтаборах ГУЛАГу в 1953—1954 роках, революція у Будапешті 1956 року, заворушення у Польщі змусили радянський режим піти на лібералізацію і послабити тиск. Завдяки цьому українська культура знову поступово почала відроджуватися і швидко виходити за рамки, визначені режимом під назвою “соцреалізм”.

Черговий культурний спалах вилився в явище шістдесятництва (особливо яскраве в літературі, образотворчому мистецтві, кіно), яке дуже швидко почало зазнавати репресій з боку влади і змушене було перейти по суті в підпілля, видаючи власні твори у так званому самвидаві. Таким чином режим штовхав багатьох митців, що не ставили собі за мету жодних політичних цілей, у політичну опозицію, перетворював їх на активних діячів дисидентського руху.

І хоч загалом розмах репресій 60—80-х не набув масштабів 20—30-х років, українська культура зазнала дуже серйозного удару. Репресії проти окремих її діячів не обмежилися утисками у творчій сфері (цензурування, заборона друку), а вилилися в серйозний психологічний пресинг, гоніння через офіційну пресу як зрадників. Їх оголошували психічно хворими і запроторювали до спеціальних психіатричних закладів, до тюрем і таборів, і навіть ліквідували фізично. Та на відміну від репресій 30-х, йшлося не про смертні вироки, оголошені режимом, а про “тихе” фізичне усунення неугодовних. Так, після кількох каравозового жорстокого побиття невідомими 1963 року помер поет Василь Симоненко, 1970 року за досі нез’ясованих обставин вбито художницю Аллу Горську, 1979-го знайдено повішеним композитора Володимира Івасюка.

Показовою для цього покоління є доля відомого українського поета й дисидента Василя Стуса. Утисків від комуністичної влади він зазнав уже 1965 року, коли Україною прокотилася перша хвиля репресій проти “шістдесятників”, спричинена, зокрема, новим курсом влади під керівництвом Леоніда Брежнєва, яка пішла на згортання хрущовської лібералізації.

Заборона на публікацію творів не зупинила Василя Стуса, він і далі писав, вірші з’являлися друком у самвидаві чи за кордоном. Тому 1972 року стався перший арешт, вирок — 5 років позбавлення волі й 3 роки заслання. Стус повернувся до Києва 1979-го, проте на волі був недовго. У травні 1980-го знову арешт, його визнали особливо небезпечним рецидивістом і у вересні засуджено на 10 років примусових робіт і 5 років заслання. Перебуваючи у таборах, намагався передати на волю власні вірші, за що піддавався суворим покаранням, збірку з близько 300 його віршів знищили табірні наглядачі. 28 серпня 1985-го відправлений у карцер Василь Стус оголосив без-

строкове сухе голодування. **Помер він при досі нез’ясованих достеменно обставинах у ніч з 3 на 4 вересня 1985 року. У той час новий радянський керівник Михайло Горбачов на весь світ розповідав про “перестройку” і “гласність” у СРСР.**

Роки тюрем і таборів не зломали багатьох дисидентів, які, вийшовши на волю, активно включилися у національно-демократичний рух, що наростає в Україні з кінця 80-х років. З одного боку, він був продовженням попередніх етапів українського національного руху, з другого — відголоском загального національно-демократичного руху, що охопив країни Центральної і Східної Європи наприкінці 80-х років.

Оксамитові революції 1989—1990 років завдали непоправних ударів комуністичним режимам у своїх країнах і в загальносвітовому масштабі. Врешті під їхніми ударами розвалився СРСР, комуністи втратили владу в інших державах. Остаточною крапкою у цих процесах, яка засвідчила незворотність падіння тоталітаризму в Центральній і Східній Європі, стало проголошення незалежності України у серпні 1991 року.

Усе це тривалий час було відоме в Україні та за кордоном лише завдяки спогадам учасників подій, тих небагатьох, кому вдалося вирватися за межі, підконтрольний режиму. А в самій Україні інформацію про це ретельно приховували в архівах спецслужб, і періодично знищували.

Прихід до влади Хрушова означав не тільки певну лібералізацію режиму, а й спроби цілковитого знищення слідів його злочинів. 1954 року відбулося серйозне чищення архівів із метою знищення документів, які могли пролити світло на злочини режиму. Те саме повторилося 1990 року, коли керівництво КГБ дало наказ про знищення цілих масивів документів, зокрема матеріалів 5-го Управління КГБ УРСР, яке мало за завдання боротьбу з інакодумцями.

Серед знищеного — надзвичайно цікаві для літературознавців матеріали рецензування художніх творів, які могли б виявити сліди стороннього втручання в авторські оригінали, механіку спотворення першоджерел.

Окремі унікальні документи збереглися до наших днів випадково. До прикладу, надзвичайно цікава і насичена інформацією справа-формуляр на видатного режисера і письменника Олександра Довженка містить резолюцію КГБ “матеріали архівної справи-формуляра № 836 на Довженка О. П. знищити як такі, що не представляють оперативної і історичної цінності”.

В Україні найцікавіші документи, що стосуються протистояння між діячами культури та радянськими спецслужбами, зберігаються в Галузевому державному архіві Служби безпеки України. Тут кримінальні справи на засуджених письменників Миколу Зерова, Євгена Плужника, Миколу Куліша, Василя Стуса, Івана Дзюбу, Євгена Сверстюка та десятки інших, оперативно-розшукові справи на письменників, що

ПРОТИ КУЛЬТУРИ

пішли на співпрацю з режимом, — Андрія Малишка, Володимира Сосюру, Максима Рильського, Павла Тичину, Юрія Яновського, які чудово показують, як спецслужби контролювали життя митців.

Часом у справах містяться конфіскації з творами, щоденниками записами, епістолярні матеріали, різноманітні нормативно-розпорядчі документи та звіти спецслужби керівництву комуністичної партії про придрушення інакомислення.

Надзвичайно цікавими є документи про так звану операцію “Блок”, які розповідають про боротьбу КГБ проти дисидентів у 70—80-х роках.

На жаль, це лише інформаційні довідки спецслужби для керівництва партії. Оригінали справ, на базі яких вони складені (десятки оперативно-розшукових справ на дисидентів, з яких мало б бути видно, як здійснювався нагляд за ними та їх переслідування), знищені.

Попри здобуття Україною незалежності, реабілітацію більшості засуджених радянською владою діячів культури і навіть возвеличення окремих із них у ранг національних героїв, документи, які розповідають про боротьбу проти них, залишалися таємними. Це було зумовлено насамперед політичними причинами, адже в Україні події 1989—1991 років, попри революційний характер, усе-таки не увінчалися чітким відмежуванням від радянської спадщини. Ба більше, тут відбулося плавне перетікання колишньої комуністичної еліти у керівництво нової держави. І очевидно, що ця нова/стара політична еліта не була готова говорити ані про переоцінювання минулого, ані тим паче про люстрацію.

Значно інтенсифікувалася еволюція поглядів на українське минуле після 2004 року — очевидно, завдяки істотним змінам на політичному олімпі. До влади прийшли люди вже молодшого покоління, менше прив’язані до радянського минулого, здатні об’єктивніше його оцінити. І найголовніше — вони прийшли до влади в результаті протесту проти “кучмізму”, який не приховував своєї прив’язаності до радянського минулого. Тобто біля владного керма опинилися ті, хто мав можливість по-новому подивитися на історію і розумів необхідність цього в суспільних масштабах. Протягом 2008 — перших місяців 2010-го в Україні вперше започатковано системну роботу із розсекречення раніше таємних документів.

Це вивело дискусії довкола тих чи тих питань українського минулого на якісно новий рівень. І разом із тим неабияк роздратувало Росію, керівництво якої неодноразово видавало офіційні обурливі заяви з приводу процесів в Україні. Адже розсекречені документи викривали страшні злочини тоталітарного режиму, реабілітацією якого активно займається сучасна російська влада.

Публікація документів в Інтернеті, окремих збірниках, створення мережі електронних архівів зробили доступними цілі пласти досі невідомої історії, зокрема історії протистояння режиму і культури. Вперше було опубліковано оперативно-розшукову справу на Миколу Хвильового,

одну з ключових фігур української культури 20—30-х років минулого століття, яка свідчить, як стежили за відомим українським письменником, втручалися в його життя та ламали долю.

Готувалися до друку аналогічна чотиритомна справа про всевітньо відомого режисера Олександра Довженка, збірник документів із уже згадуваної справи “Блок”. Документи з архіву спецслужби стали основою низки документальних фільмів.

Розсекречені документи використовували не лише фахові історики та журналісти, вони стали джерелом для натхнення сучасних письменників. Василь Шкляр написав роман “Чорний ворон”. На такі документи спирається і один із кращих українських романів сучасності — “Музей покинутих секретів” Оксани Забужко, центральна сюжетна лінія якого розповідає про архіви та секретні документи КГБ.

Зміна політичної ситуації в Україні після президентських виборів 2010 року зупинила всю роботу. Гуманітарна політика нової влади загалом відзначилася різким поворотом до радянських зразків. Вона стала радянською і за змістом (реабілітація всього радянського, включно зі спробами виправдання політики Сталіна), і за формою (є результатом не суспільних дискусій чи обговорень, а вказівок і розпоряджень можновладців). Очевидно, це не могло не позначитися і на роботі з архівами, адже подальше їхнє відкриття означало подальше засудження радянського минулого.

Новий керівник Служби безпеки Валерій Хорошковський у день свого призначення заявив про припинення роботи із розсекречення та оприлюднення документів, аргументуючи це тим, що “вся правда, яку треба було, вже оприлюднена”.

Почалося системне згортання роботи з архівами, яке викликало засудження українських і закордонних громадських організацій. Скорочення доступу до інформації про тоталітарне минуле не лише призупиняє вкрай важливий процес його вивчення та засудження, а й створює можливості для його реабілітації, чи навіть більше, можливості для використання його методів і технологій у сьогоденні.

Як засвідчили дії СБУ та нового керівництва держави, закриття архівів стало лише початком ширшого наступу на права і свободи громадян. Уперше за останні п’ять років журналісти заговорили про цензуру та утиски свободи слова, громадяни почали виходити на вулиці, захищаючи своє право на мирні зібрання.

Очевидно, і з загальними демократичними правами, і з доступом до архівів надто рано підсумовувати результати нової політики. В Україні триває протистояння новосформованого громадянського суспільства із владою, що орієнтується на ганебні зразки тоталітарного минулого.

Якщо влада, використовуючи методологію часів КГБ і відроджуючи минуле у сьогоденні, лише заганає себе у глухий кут, то активні громадяни, навпаки, у минулому черпають натхнення для активності. Адже наші попередники, зокрема діячі культури радянського періоду, протистояли значно страшнішій системі. І культура врешті перемогла режим.

НА РІВНЕНЩИНІ ВІДКРИЛИ КОМПЛЕКС ПОХОВАНЬ ВОЇНІВ УПА

29 жовтня у с. Літвиця Дубровицького району Рівненської області відбулося відкриття комплексу поховань вояків УПА. У далекому 1944 р. на території військової округи “Заграва” точилися запеклі бої між підрозділами УПА та військами НКВС. В одному з таких боїв, 11 березня 1944 р., командир загону імені М. Колодзінського Микита Скуба-“Лайдака” був поранений більшовицькою кулею у ліве плече. Він продовжував командувати боєм, доки не впав від другої кулі, яка поцілила йому в голову. “Лайдаку” з двома іншими загиблими повстанцями (кулеметником “Борою” та санітаром “Крейсером”) поховали 15 березня на сільському цвинтарі Літвиці. За кілька місяців, 16 листопада 1944 р., поруч із їхніми могилами поховали ще одного упівця — сотенного “Давуна”, який також загинув у бою з більшовиками.

Зі здобуттям Україною незалежності місцеві патріоти відшукали поблизу місце поховання “Лайдаки” на сільському кладовищі та встановили там металевого хреста. Уже 2011 р., аби вшанувати “Лайдаку”, село відвідали члени громадської організації “Спілка Української Молоді в Україні”, які звернулися до благодійної ініціативи “Героїка” з про-

ханням встановити пам’ятники на могилах повстанців. Оскільки точне місце поховання упівців було невідомим, до Літвиці запросили фахівців Товариства пошуку жертв війни та політичних репресій “Пам’ять”. Історики провели пошуково-дослідні роботи і виявили місце поховання повстанців.

Для встановлення чотирьох козацьких хрестів благодійна ініціатива “Героїка” понад півроку збирала пожертви серед небайдужих українців. виготовив пам’ятники активіст “Героїки” із Черкащини Олег Собченко. Він відмовився від платні, адже вважає: його праця — це внесок у відновлення історичної справедливості.

29 жовтня 2011 р. священник УПЦ КП отець Микола відправив панахиду по воїнах УПА на літвицькому кладовищі. Після панахиди слово мали Павло Подобед

(представник благодійної ініціативи “Героїка”), автор книги “Заграва” Петро Воробей, літвицький поет Анатолій Щур (автор вірша про “Лайдаку”), родичка курінного пані Катерина (директор Бичальської загальноосвітньої школи), ветеран УПА Степан Бакунець-“Качан” (воєк першої сотні УПА Григорія Перегіняка-“Коробки”), Валентин Довжик (сільський голова Літвиці).

Почесну варту біля могили повстанців несли члени “Спілки Української Молоді в Україні”, Товариства пошуку жертв війни та політичних репресій “Пам’ять”, ветерани УПА.

По завершенні заходу сільський голова із односельцями запросив гостей до поминального столу.

Наш кор.

ЩЕ ОДИН ПАМ’ЯТНИК СТЕПАНОВІ БАНДЕРІ

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

Після громадського обговорення та тривалих дискусій — бути чи не бути пам’ятникові лідеру та ідеологу ОУН Степанові Бандері у місті Здолбунові — питання вирішили. На сесії Здолбунівської

міської ради за встановлення пам’ятника проголосувало 25 депутатів, утрималося — 4, проти — жодного. Тож встановленню погруддя Степанові Бандері дано “зелене світло”. Триває пошук спонсорів, які готові вкласти в схвалену депутатами справу власні кошти.

У КРИМУ СТВОРЕНО ГРОМАДСЬКИЙ КОМІТЕТ ЗІ ВШАНУВАННЯ ПАМ’ЯТІ ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРУ — ГЕНОЦИДУ В УКРАЇНІ 1932—1933 РОКІВ

Ірина КЛЮЄВА,
прес-служба
Кримської організації УНП

Члени Комітету затвердили план підготовки заходу, що розпочнеться о 10-й годині 26 листопада в Сімферополі біля Кафедрального собору святих Рівноапостольних князів Володимира і Ольги Української Православної Церкви Київського патріархату.

Учасники зборів звернулися до кримчан із закликом “до 79-х років голодомору, організованого в Україні більшовиками, вшанувати пам’ять українців, які загинули та не народилися внаслідок цього жакливого комуністичного злочину”.

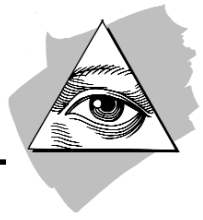
“На теренах Криму при комуністичному режимі неодноразово відбувалися жакливі події, зокрема

2 листопада в Сімферополі створено Кримський громадський комітет з підготовки та проведення заходів зі вшанування пам’яті жертв голодомору-геноциду в Україні 1932—1933 років. Ініціатори його створення — громадські організації “Українська громада Криму”, “Український дім”, Кримська філія Наукового товариства імені Т. Г. Шевченка, Кримська організація Всеукраїнського об’єднання ветеранів, “Південний щит”, “Кримська правниця”, “Демократичний альянс”, газети “Кримська світлиця” та “Кримське слово”. Активну участь у роботі комітету взяли представники Кримської організації Української народної партії.

голодомори 1921—1923 і 1932—1933 рр., кампанія з розкуркулення, депортація етнічних груп і народів Криму 1941—1944 рр., — зазначив голова Кримської організації Української народної партії Олег Фомушкін. — Доказом справжнього геноциду українського народу у 1932—1933 роках є те, що під час цієї сталінської україноненавистницької акції мешканцям Криму не

дозволяли допомагати родичам за межами півострова, а також не пускали помираючих українців на територію Криму — було виставлено спецкордон”.

Голова Кримської організації УНП також вважає, що в Україні має бути заборонена діяльність комуністичної партії, адже в результаті злочинної політики комуністів загинули мільйони людей.

ДУМКИ ПРО ПОСТГУМАНІСТИЧНИЙ СОЦІУМ

Фото Олеса Дмитренка

Павло МОВЧАН

“Щоб добре жити, потрібно бути добромисливим”, — у цій давній сентенції прихована відповідь не лише на запитання, як живемо, а й задля чого, і чим наповнюємо свій життєвий триб, про що думаємо, чого прагнемо в щоденному житті, і чому слово “мораль” втратило свою високу духовну орбіту, а його місце зайняла інша лексема — “успіх”. Священні книги людства, велич культурних надбань свідчать і про людську велич тих, хто творив, хто підіймався до небачених духовних висот, до осіяння, до чистоти і глибини релігійних віровчень, хто зберігав у собі божественний зміст, космічну прилученість до єдиного духовного джерела.

Ніхто сьогодні не заперечує, що людина є відзеркаленням проявленого Бога і що її маленьке “я” сполучене зі вселенським “ми”. Ми сподівалися, що зміни в ідеології відбудуться негайно з проголошенням незалежності, але це омана, адже позитивні зміни можливі лише за умови збереження і примноження фундаментальних цінностей, які в попередні десятиріччя комуністичного експерименту були демонтовані. Намагаючись модернізувати надбудовні цінності, ми були зобов’язані зберігати фундаментальні, які вироблялися тисячолітньою християнською духовно-моральною практикою. Зрозуміло, що роль людського фактора в процесах модернізації велика, проте він не зводиться лише до середньостатистичних економічних показників. “Людське в людині, — стверджував патріарх Мстислав, — не виводиться з жодних розрахунків: це внутрішньо-неподіль-

не почуття властиве кожному і пов’язане з глибинною мотивацією людської життєдіяльності”. Без духовного стрижня подолати будь-які труднощі неможливо. Неможлива ані технічна модернізація суспільства, ані його економічний добробут. Підвищення морального рівня необхідне, аби досягти тривалого результату. Донцов стверджував: “Коли жадається сповнення лише зовнішніх актів без відповідного внутрішнього наставлення, тобто без віри, то все закінчується фарисейством”. І цілком логічно виникає питання, якими внутрішніми наставленнями керується влада, коли тотально, на всій території, зачищується українське слово, найвища фундаментальна цінність, коли викорінюється українська культура, коли всьому світові демонструється наша неспроможність на свій національний телепродукт, коли нас при звичають до жебрацтва, фізичного і духовного, до недоосвіти, коли культивується зло й агресія, затруюючи душі молодих лихослів’ям, блудослів’ям, профануванням сакрального, пониження високих національних символів. Отрута масової антикультури агресивна до народної цнотливої і піднесеної культури. Ця антикультура проникає в усі інформаційні шпарини, на наших очах розгортається дійство, покликане паралізувати національний організм. Пророцтво Івана Богослова ніби безпосередньо стосується нас, світове зло, а саме таким воно постає в Україні, ніби сконцентрувалося тут, хмеліючи від свавілля, безкарності та безмірності. Сила діявольської ентропії чомусь направлена саме проти всього питомого українського, і ми ще раз пересвідчилися, що запущений

15 років тому постмодерністський проект із зачистки традиційних зон, де віками відокремлювалося зло від добра, добродіє від злочинності, красиве від потворності, високе від захланності, достеменне від сумнівного, — набирає дедалі більших обертів і потуги, аби знищити рудименти національної традиції, віри, відтак моралі, від національної ідентичності, розчарившись на весь український простір, аби підготувати майдан для нових інтернаціоналістів, для яких принцип задоволення є вирішальним, а реальність, зокрема історична, скасовується. Цей принцип досить ґрунтовно проаналізовано в праці сучасних українських філософів Олексія Шевченка та Андрія Маклакова “Непристойні насолоди” (мається на увазі непристойні насолоди влади). Цитую: “Суть непристойного — в руйнуванні символічного (яким є національна культура. — П. М.). Це руйнування не завжди відкрите нашому погляду. Розповзання неолібералізму і глобалізація, стрибкоподібне зростання мобільності капіталу, розклад громадських організацій і подрібнення політичних партій, розпорошення суспільства і споживацтво ринкових цінностей, бум порноіндустрії, тероризм і антитерористичний психоз, соціальне розшарування і розростання групових ідентичностей, глобалізація, комерціалізація, незаконна імміграція — все це відбувається на тлі зростання цинізму, агресивності й недовіри, влітаючи у щільну мережу взаємозалежностей і взаємопов’язків...”

З нас, українців, досить інтенсивно формують постгуманістичний соціум — безпам’ятний, безмовний, безкордонний, адже мова є найстійкішим кордоном, безісторичний, безвірний, а отже, й позбавлений моралі. Отака собі індивідуалізована структура, для якої все релігійно-історичне, мовно-символічне є параноєю.

Україна як малостійке недорформоване утворення ідеологічно — цілком штучно — поділене на Схід і Захід, на проєвропейську зорієнтованість та азієську проміжковість, зазнає саме цих деформацій, на мою думку, з двох причин. Перша — велика територіально й чисельно. Друга — стійка традиціями і мовно-історичними зчепленнями з ландашфтом, тому й вилушується зсередини все національно-питоме, значуще і, потрапивши в зону штучної турбулентності, залишає територію. Ось чому наших заробітчан в Європі вже понад 5 мільйонів, і саме тому, я переконаний, тут запущено сатанінський механізм денационалізації, який підсилює некрофільські настрої, тут символічні порядки перетворюють на хаотичні рухи, розчленовуючи, деформуючи, перекожуючи.

Можна стверджувати, що в нашому суспільстві не править закон, культура, мораль, — тут бере гору сила. Як доречно застерігав великий грузин Мераб Ма-

мардашвілі, варто лише розтиснути скріпи нашої моралі, як вихлюпнеться стихія зла, руйнівна стихія, що може спричинити антропологічну катастрофу. Сила стає сліпою, безглуздою, вона зухвала, горда і самовпевнена. І як тут не згадати Івана Богослова, котрий застерігав нас від земної сили, яка не хоче знати ані міри, ані стриму: “І дійшли гріхи її до неба, і бог пригадав неправди її... Скільки славилась вона і розкошувала, стільки ж воздайте їй і мук”.

Тепер, коли людство пересвідчилося, що енергоресурси обмежені, коли розвіялися міфи про безкінечні щедроти прогресу, виникла жорстка дилема — або легітимізувати елітарні привілеї “обранців”, тобто 10 відсотків, або відмовити решті, які становлять 90 відсотків населення, в перспективі, в гідному людському існуванні, тобто в їхньому моральному праві на справедливість. Будь-які моральні обґрунтування меншість трактує як рудименти советських часів, тому нас і привчають фактично до морального расизму — цим можна, а цим заборонено, виправдовуючи свою всездозволеність природним відбором. Тому і не дивно, що “успішні” сповідують принцип екстериторіальності, для них що прозоріші кордони, то слабші суверенітети, то легше змінювати батьківщину, переганяти валюту, шукаючи тимчасових прихистків поза межами України. Вони позбавлені елементарного національного патріотизму, насправді ж духовного виміру, бо домінуючим стилем для них є тільки зиск. Бути відданим кволій українській державі не вигідно, тому вони і не входили в український національний простір, а отже, не пов’язували себе з морально-етичними принципами, з відповідною ідентичністю державотворчої нації, її історією та культурою, ідея збагачення є їхнім найвищим пріоритетом.

Будь-які спроби будувати історію за своїм розумінням і штовхати суспільство на заданий вигідний меншості напрямок є марними. “Людська історія — надто серйозна справа, аби належати людині, вона належить тільки Господу, який виписував на скрижалях усім сущим заповіді”. І ми добре знаємо, що на засадах зла не можна збудувати нічого стійкого.

Нешодавно відомий астронавт Г. М. Греčko зазначав, що його лякає стрімкий злет науки і техніки за цілковитої деградації, а якщо не деградації, то стагнації, коли втрачаються моральні орієнтири, і якщо не буде в нашому житті релігії з її моральними нормами від Бога, то так званий прогрес спричиниться до планетарної загибелі людства. Отже, будьмо свідомими цього і відповідальними за свою історію, культуру й рідне слово, що є від Бога, а не від лукавого... Боронімо його, бо це є наше історичне, географічне, духовно-моральне пограниччя.

УКРАЇНСЬКИЙ ВЕКТОР «НОВОГО МИРА»

Василь ЧЕПУРНИЙ,
голова Чернігівської “Просвіти” ім. Т. Шевченка

Дивує, як росіяни не хочуть знати ні української мови, ні культури, а щодо історії то й поготів. Може, тому й не хочуть, щоб не ярити старі рани історії. А вона в нас різна. Вони звуть себе братами, а братського знати не хочуть... Знають хіба що, як і в Маяковського, двох Тарасів, борщ та сало. Але не знають навіть української ночі...

І тим приємніше помічати щире увагу до української літератури, яку постійно демонструє провідний московський літературний журнал “Новый мир”. Три числа блідо-голубого (жодних натяків, модерністи і пофігісти!) журналу подають прозу Тані Малайчук, Юрія Андруховича, Наталки Сняданко, Оксани Забужко і прекрасні переклади Василя Стуса, виконані Дмитром Баком. Звісно, вибір сучасних авторів зараз на боці модерністів-пофігістів, і мені, як читачеві, ці елементи кафкіансько-домонтовичівських фобій аж ніяк не лягають на душу. Але то вже вибір редакції. Зате вразило про Стуса: “Он был и остается недосыгаемой вершиной, художественной и моральной загадкой и тайной, сложнейшей и почти нерешаемой задачей не только для тех, кто существует вне космоса гибкого, певучего, утонченного и громогласного украинского языка, но также и для соотечественников Стуса”. Так пише Дмитро Бак (народився в Кемеровській області), випускник філфаку Чернівецького університету, професор Російського державного гуманітарного університету, автор книги віршів російською та українською мовами, зараз мешкає в Москві.

А переклади — поруч з оригіналами. Розкішно! Тетяна Кохановська та Міхаїл Назаренко ведуть у журналі колонку “Украинский вектор”. І глибини їхнього аналізу української літератури не часто демонструють київські дослідники. Скажімо, химерна проза від Ільченка до сучасних “бубабістів”, де вільно почуваються імена Маркеса, Гоголя, Шевченка, двох Кулішів — Пантелеймона та Миколи, аналізується в контексті такої химерного роману Галини Пагутяк “Слуга із Добромилля” та зовсім не химерного роману Василя Шкляра “Чорний ворон”. Останній, до речі, оглядачі зовсім не вважають ні антисемітським, ні ксенофобським загалом.

Московські оглядачі чекають від української літератури Диканьки ХХІ століття, “где насмешка и ирония станут лучшей защитой от зла, которое по своей природе ничтожно и глупо. В чем украинцы никогда и не сомневались”. Отож-бо, як кажуть у Чернігові.

“Ми причетні до тих глибинних книг, до всіх форм світомислень, які наповнені українськими змістами, словами”.

СВЯТО НАШОЇ ДУШІ

Надія КИР'ЯН
Фото Олеса ДМИТРЕНКА

9 листопада у Київському Будинку вчителя відбулося літературно-мистецьке свято. Відкрив захід голова ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Павло Мовчан, який привітав усіх з Днем української писемності та мови.

“Що таке слово? Що таке знак? І чому знаки безвічні? Чому Господом Богом їх дано було спершу? Чому вони оформили наші думки, пов’язали їх з певними змістами, прив’язали до певних ландшафтів?”

На ці питання відповідає просвітянський багатосерійний проект короткометражних документальних фільмів “Логос” (співавтори Павло Мовчан і режисер, продюсер Дмитро Ломачук). Нині знято вже 66 серій, до кінця року їх буде 68, а загалом заплановано 365. Усі вони про нашу мову, культуру, обряди тощо. Одну із серій “Слово. Знак. Письмо.” продемонстрували присутнім.

“Грецьке слово “Логос”, — пояснив Павло Мовчан, — вбирає в себе все — і думку, і зміст, і емоційний стан людини. Це те, що у відомій сентенції називається Богом. Хочу запевнити вас, що всі ті диявольські, сатанинські проекти, які реалізуються на наших очах і на нашій території, приречені на провал: як може те, що дано Богом, бути відібране кимось, якоюсь політичною силою, якоюсь ідеологією, як людське може переважати господнє?.. Наше свято не випадково збігається зі вшануванням Нестора-літописця, людини, яка вписала нас в історичний контекст. Писемність тоді була такою важливою, як і сьогодні. Саме тому радісно, що ми причетні до тих глибинних книг, до всіх форм світомислень, які наповнені українськими змістами, словами. Залишається побажати, щоб ми стали свідка-

ми, коли згине весь цей мотлох, який не хоче бачити наших національних змістів, нашої історичної величі. А так буде”.

Поезії класиків про українську мову прочитала автор сценарію та ведуча, заслужена артистка України Тетяна Негрій, а власні — лауреат літературних премій, член НСПУ поетеса Наталка Поклад і заслужений працівник культури України, голова ВГО “Поступ жінок-мироносиць” Зоя Ружин.

Виступили відомі ансамблі народної пісні “Борщагівочка” (керівник Людмила Радюк), “Рідня” (керівник заслужений працівник культури України Юрій Чупринка); дитячі ансамблі — народної пісні Київської дитячої музичної школи № 23 (художній керівник Валентина Гаркуша) та “Київські соловейки” (керівник Марія

Мороз). Високою культурою виконання вразили студенти Київського національного університету театру, кіно та телебачення ім. Карпенка-Карого, які виконали літературно-музичну композицію. З Кременчука приїхав чудовий танцювальний колектив “Козачата” (керівник Світлана Мороз), узяли участь у концерті студенти Київської муніципальної української академії танцю ім. Сержа Лифаря (танець за мотивами хореографії Павла Вірського). Студент Київського державного університету культури Олексій Заєць подарував присутнім автентичні пісні Київського Полісся.

Усі учасники отримали грамоти, подяки, книжки, диски від “Просвіти”, які вручили відповідальний секретар товариства Микола Нестерчук та Дмитро Ломачук.

ДАНА НАМ БОГОМ

Олена ФЕЩЕНКО,
голова Черкаського об’єднання
“Просвіти”

Є в Черкасах навчальний заклад нового типу — колегіум “Берегиня” Києво-Могилянської академії. Слово українське тут у пошані, бо колеґанти знають, що рідну мову дає нам Бог, а чужу — люди. У закладі працюють і навчаються просвітняни — і старші, і юні. Плекають рідну мову, на міських, обласних, всеукраїнських конкурсах, олімпіадах займають призові місця.

Ось і цього разу активно взяли участь у заходах із нагоди Дня писемності та мови. 9 листопада було особливо людно — учні, батьки та вчителі ретельно готувалися до свята. Ще зранку вони поспішили прикрасити класи, актову залу, коридори. Обрали символічний корабель для далекого плавання колеґантів. Усі, хто потрапляв на нього, мали можливість поглибити знання з української мови. Кожен мав запам’ятати найзмістовніше висловлювання. Більшості учасників припали до душі такі: “Мова — це наша національна ознака, в мові — наша культура, сутність нашої свідомості” Івана Огієнка та “Мова — це великий дар природи, розвинутий і вдосконалений за тисячоліття з того часу, як людина стала людиною” Павла Мовчана.

У цей день на всіх уроках ішлося про українську мову. Відбувся перший етап XIII Міжнародного конкурсу знавців рідної мови ім. П. Яцика. Учні 2—11 класів, загалом близько тисячі осіб, написали диктант єдності.

Завершилися заходи великим святом “Слово рідне, мово рідна”. Дирекція колегіуму нагородила переможців першого етапу конкурсу грамотами, а обласне об’єднання “Просвіти” книгами.

СПЕРШУ БУЛО СЛОВО

У Дніпропетровську святковий день розпочався у прес-клубі обласної організації Національної спілки журналістів України. Голова обласної “Просвіти” Сергій Довгаль та одна з лідерів “Молодшої Просвіти” Олена Ватуля взяли участь у засіданні круглого столу на тему патріотичного виховання молоді. Дискусія, до якої долучилися представники інших громадських організацій, вийшла цікавою і змістовною. Вирішили організовувати подібні круглі столи й на інші збудовані теми.

Після цього відбулася прес-конференція голови обласної “Просвіти” Сергія Довгала та члена ради нашої організації, завідувачки лабораторії українознавства й народознавства Дніпропетровського обласного інституту післядипломної і педагогічної освіти Жанни Крижановської. Вони презентували унікальний проект “Казки Наддніпрянщини”. Понад 500-сторінкове видання стало результатом подвижницької праці. Спершу школярі по всій області записали з вуст старожилів казки, демонологічні оповідання тощо, а потім цей матеріал видали окремою книгою. У “Казках Наддніпрянщини” вказано прізвища та імена людей, які зберегли скарби усної народної творчості, подано словник маловживаних слів.

Потім у бібліотеці для молоді в рамках програми “Спершу було слово” Сергій Довгаль розповів учням монтажного технікуму та ЗОШ № 2 про витоки української писемності та мо-

ви, а редактор журналу “Бористен” Фідель Сухоніс — про враження від спілкування з українцями США, Канади, Бразилії. Молоді просвітняни з Павлограда Дмитро Гай, Марина Пушкарук, Тетяна Твердохліб та Андрій Жуковський прочитали гуморески Павла Глазового та зіграли фрагмент із вистави “Лісова пісня”.

У Будинку-музеї імені Дмитра Яворницького провели захід “Просвіта піснею”. Науковий співробітник музею Яна Тимошенко розповіла про виникнення та становлення “Просвіти” на Січеславщині, а викладач Дніпропетровської консерваторії Ірина Рябцева — про життя і діяльність фундаторки “Катеринославської гілки” української вокальної школи Зінаїди Малютіної. Сергій Довгаль повідомив про теперішні просвітнянські справи. Завершили програму виступи дніпропетровських майстрів слова на чолі з головою обласної письменницької організації Лесею Степовичкою.

Студенти консерваторії підготували програму з українських пісень.

Просвітняни взяли участь також у Дні українського словника, що відбувався у Дніпропетровському національному гірничому університеті, святковому вечорі в Будинку вчителя, заходах у навчальних закладах міста та області.

Наш кор.

БОГДАНА МУДРІСТЬ І ТАРАСА ЗАПОВІТ

На Хмельниччині проведено низку заходів із метою популяризації творчості українських письменників, виховання молодого покоління небайдужим до рідної мови.

Напередодні Дня української писемності та мови в бібліотеці НВО № 28 Хмельницького відбулася презентація книжки голови обласного об’єднання “Просвіти” Ніни Шмурікової “Юля з котиком дружила”.

9 листопада в Хмельницькому літературному музеї просвітняни і письменники Хмельниччини зустрілися з учнями гімназії № 17. Думками, творчими планами поділилися Василь Горбатюк, Тамара Міцинська, Ніна Шмурікова, Петро Савчук, Олександра Ванжула, Микола Мачківський, Любов Сердуніч, Лідія Ярохно, Раїса Молчанова. Для школярів провели експерсію залами музею.

У читальному залі гуманітарного профілю Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Миколи Островського пройшло літературно-мистецьке свято “Як річка з роду і до роду, так мова з’єднує народ”. Під час свята відбулася творча зустріч бібліотекарів шкіл Хмельницького та студентів гуманітарно-педагогічної академії з Віталієм Михалевським, заступником голови Хмельницького обласного об’єднання “Просвіти”, поетом, лауреатом міської премії ім. Б. Хмельницького за літературну діяльність і письменниками, журналістами Петром Малішем і Володимиром Дмитриком.

Під час зустрічі було презентовано книжкову виставку “О слово рідне! України слава! Богдана мудрість і Тараса заповіт”.

Наш кор.

НЕСІМО У МАЙБУТНЄ НЕВГАСИМУ МОВУ

День української писемності та мови зусиллями подвижників давно перетворився на Луганщині на святкову декаду. Ось і цього року пройшли різнопланові заходи в усіх районах і містах області.

У навчальних закладах Луганська 1 листопада відбулися конкурси на кращий вірш і пісню, присвячену українській мові. Найбільш вдало захід пройшов у національних університетах імені Тараса Шевченка та Володимира Даля. Наступного дня розпочали конкурси на кращу стіннівку, малюнок, плакат під гаслом “Спочатку було слово...”

2 листопада просвітня зала Українсько-канадського центру “Відродження” не змогла вмістити всіх охочих, які прийшли на авторський вечір поетеси Антоніни Листопад із Краснодона.

3—4 листопада відбулася V Всеукраїнська науково-практична конференція “Слобожанська бесіда — 5. Діалектне мовлення як лінгвокультурний феномен”, організована просвітними кафедрами української філології та загального мовознавства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка й відділом діалектології Інституту української мови НАН України. У форумі взяли участь 146 науковців із України, Росії, Болгарії, які обговорили актуальні проблеми сучасної діалектології й мовознавства: евристичний потенціал сучасних діалектів; лінгвокультурний зміст фразеологічних одиниць і паремій; суржикове мовлення; жаргонний дискурс; мовна креативність особистості; питання функціональної лінгвістики; сучасні педагогічні технології в мовній освіті. Форум продовжив роботу в школі села Смолянинове Новоайдарського району, на батьківщині українського письменника Микити Чернявського. Гості й господарі відвідали Смоляннівський і Новоайдарський етнографічні музеї. Науковці ознайомили місцеву громаду з портретами українських діалектологів, імена яких занесено до енциклопедії сучасної України, антропонімікою навколишніх сіл, студентським сленгом тощо.

5 листопада просвітяни й активісти крайової громадської патріотичної організації “Східне Козацьке Військо України” (отаман Сергій Борисенко) випустили громадсько-освітній часопис “Козацька варта”, присвячений Дню української писемності та мови.

7 листопада в обласному ляльковому театрі відбувся творчий звіт Зразкової дитячо-юнацької студії читця “Натхнення” (керівник — знана луганська просвітянка, заслужений працівник культури України Ніна Григоренко), де прозвучали поезії Тараса Шевченка, Лесі Українки, нашого земляка Миколи Руденка, Євгена Дудара та інших.

8 листопада шанувальники поетичного слова нашого земляка Івана Низового (у 40-дення відходу його у вічність) провели літературний вечір його пам’яті — студенти Інституту культури та мистецтв і факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка читали улюблені поезії з багатющої спадщини лауреата премій імені Братів Лепких та Олексія Гірника, володаря просвітнянської медалі “Будівничий України”. А заслужений артист України, член правління обласного просвітнянського об’єднання Іван Шербул виконав 7 авторських пісень про українську мову та рідний край із доробку Івана Низового.

У всіх навчальних закладах Луганщини просвітяни області спільно з органами освіти організували написання всеукраїнського радіодиктанту національної єдності, а в Шевченківському університеті міста — диктант-конкурс “Ваша величність, грамотність”. При цьому виникли певні труднощі — у багатьох школах немає провідного радіо. Необхідно поновити радіомережу.

Цього ж дня в Українсько-канадському центрі “Відродження” відкрився круглий стіл “Гідність людської особи та громадянське суспільство як християнські чесноти в Україні”. На захід прибули гості зі Львова, Німеччини, Голландії тощо. Тут читали по-

езії про українську мову, обговорювали актуальні питання писемності й мови.

9 листопада тут за традицією зібралися студенти Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, політехнічного коледжу, коледжу будівництва, економіки і права, будівельного коледжу, коледжу Східноукраїнського університету імені Володимира Даля, луганських загальноосвітніх шкіл № 42 та № 48, просвітяни старшого віку. Багато учасників дійства — у вишиванках, що створило святкову атмосферу. У залі — змістовні, яскраво оформлені плакати та стіннівки, які учні та студенти представили на конкурс “Палітра українського слова”. Надіслали свої тематичні плакати і школярі Металістської школи Слов’янoserbsького району, які виготовили під керівництвом учительки-просвітянки Галини Скосаревської.

Голова Луганського обласного об’єднання “Просвіти” Володимир Семистяга привітав усіх зі святом — Днем української писемності та мови й відкриттям Міжнародного конкурсу знавців української мови імені Петра Яцика. Він також вручив Почесну Грамоту Управління культури Луганської обласної держадміністрації давньому симпатикові “Просвіти”, луганському художнику Віктору Федоровичу Мінаєву-Романовському, який постійно зустрічається з молоддю під час художніх виставок своїх численних творів на тему українського козацтва. Благословив учасників свята та привітав власною поезією про мову священник УПЦ КП о. Петро.

Ведучі — студенти коледжу будівництва, економіки і права Роман Савченко, Катерина Хохлова, Ангеліна Ткаченко, Іван Гоголев під керівництвом викладача-просвітянки Тетяни Петрушиної вміло побудували програму заходу. Звучали твори про українську мову Тараса Шевченка, Володимира Самійленка, Володимира Сосюри, Ліни Костенко, Василя Симоненка, Катерини Мотрич, Павла Глазового та інших. Потім студенти і школярі Діана Омельченко, Катерина Хохлова, Вікторія Махревич, Кристина Мірошніченко, Марина Терновська та Еліна Габараєва, а також викладач будівельного коледжу Віктор Плєсєєв читали власні поезії цієї ж тематики. Дует юних співаків із Луганської гімназії № 42, дівочий ансамбль ЗОШ № 48, солістка коледжу СНУ імені В. Даля прикрасили захід піснями. Школярі й студенти, а серед них і переможці традиційного просвітнянського конкурсу “Іду з дитинства до Тараса”, які побували в Каневі на могилі Кобзаря, читали улюблені поезії українських авторів.

Професор ЛНУ імені Тараса Шевченка Катерина Глуховцева і відповідальний секретар обласної “Просвіти” Дора Тимошєвська вручили учасникам та переможцям творчих конкурсів грамоти, книжки, а виконавцям плакатів і стіннівок — альбоми про творчість В. Мінаєва-Романовського.

На завершення свята усіх гостей привітав старійшина просвітнянського руху на Луганщині Іван Подройко. Він закликав говорити скрізь і завжди рідною мовою, плекати її, захищати від недругів і пам’ятати сповідь одного з поетів-сучасників: “О рідне слово, хто без тебе я?” Прикметно, що на Луганщині старші люди, які через об’єктивні причини були відірвані від рідної мови, хочуть, щоб їхні діти знали українську.

Завершилася декада 11 листопада у Стаханові, де з ініціативи місцевих просвітян спільно з депутатами міськради відкрито меморіальну дошку на честь відомого українського гумориста Остапа Вишні, який мешкав тут 1951 року. Просвітяни міста розпочали збір коштів на встановлення пам’ятника Тарасу Шевченку в Стаханові, замість зруйнованого вандалами погруддя.

А 13 листопада вся область у радіопрограмі “Час української” прослухала розповідь про те, що відбулося цими днями в Українсько-канадському центрі “Відродження”.

Прес-центр Луганського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка

БІЛЯ ПАМ’ЯТНИКА ЛІТОПИСЦЯМ РУСИ-УКРАЇНИ

Марія ПЕЛЕХ,
відповідальний секретар Чернівецького обласного об’єднання “Просвіти”

Буковина — край багатонаціональний. Є тут румуни, поляки, євреї, росіяни. Звичайно, переважають українці. Усі толерантні у ставленні один до одного. Найчастіше тут звучить українська мова. Сприяють цьому конференції, круглі столи, семінари, які постійно проводить Чернівецьке обласне об’єднання “Просвіти”.

У День української писемності та мови просвітяни провели низку заходів, серед них найвагоміший — урочиста Академія біля пам’ятника літописцям Руси-України, на який кілька років поспіль студенти і школярі збирали кошти. За підтримки влади у центрі міста було споруджено величний монумент. До нього покладають квіти, тут проводять мітинги. Цього року тут зібралися школярі, студенти, викладачі, шанувальники українського слова. Відкрив урочистості голова обласного об’єднання “Просвіти” Остап Савчук, який розповів про значення і роль української писемності у дер-

жавотворенні. Потім священники разом із просвітянами помолилися за преподобного Нестора-літописця — послідовника творців слов’янської писемності Кирила та Мефодія, а також за Україну. Велично прозвучали пісні “Мово рідна, слово рідне...” та “Молитва за Україну” у виконанні просвітнянського хору “Гомін Буковини”.

Про функціонування української мови в нашому суспільстві, її чистоту, про утиски з боку влади, необхідність перейменування в місті вулиць, культуру реклами говорили почесний голова обласного об’єднання “Просвіти” Віктор Косяченко, доцент кафедри літератури Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича Лідія Ковалець, голова обласного відділення Національної спілки письменників України Василь Васкан.

Кращим просвітянам вручили Почесні грамоти від ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка та медалі “Будівничий України”. Приємно, що майже всі мас-медіа Чернівців широко висвітлювали відзначення Дня української писемності та мови у місті.

ДЕНЬ ПИСЕМНОСТІ В НАРОДНОМУ ДОМІ

Наталія СИНІЦЯ,
відповідальний секретар Івано-Франківського міського об’єднання “Просвіти”

Івано-Франківське міське об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка запросило письменників з обласної організації Національної спілки письменників України і в Народному домі “Просвіти” організували урочистості з нагоди Дня української писемності та мови. Зал заповнила молодь — старшокласники разом із головами осередків “Просвіти”: загальноосвітніх та католицької школи, ліцеїв, гімназій і вчителі-методисти з Управління освіти і науки міськвиконкомом.

Голова міськоб’єднання “Просвіти”, професор, академік Василь Бойко, привітавши присутніх, розповів про історію свята, про минуле й сьогодення української мови, що проголошена Конституцією державною, про її значення для консолідації нашого суспільства.

Вела вечір член Спілки журналістів України Марія Солдчук. Зі своїми творчими доробками виступили голова обласної організації Спілки письменників України Євген Баран, прозаїки, поети і гумористи Степан Процюк, Марія Вайно, Ганна Дорошенко, Василь Бабій, Марія Ткачівська,

Іван Гаврилович і Ярослав Ясінський.

Пісні на слова наших краян — письменників Степана Пушика, Романа Юзви та багатьох інших виконали заслужений артист України Мирослав Петрик, дует “Юліан” — це Юлія і Тетянка Барбанови та Настя Павлюк (вихованці обласного Народного дому “Просвіта”, керівник Руслана Денегі) і тріо “Ладо” (керівник Людмила Обух).

Письменники нагадали про юнок і юнаків, що в далекі тепер 1940—1950 роки носили з собою ампулу з отрутою, яку запалітали в косу чи зашивали в одяг, на випадок, коли потраплять до рук репресивних органів. Закликали присутніх любити, шанувати, оберігати українську мову від нападків недругів, від загрози звуження її вжитку, яка стає дедалі очевиднішою.

У залі була виставка книг письменників, охочі могли ознайомитися і придбати їх, та стіннівки, виготовлені учнями ЗОШ №1, присвячені рідній мові й подаровані “Просвіті”.

Начальник Управління культури міськвиконкомом М. Петрик і голова міської “Просвіти” професор В. Бойко від імені міського голови В. Анушкевичуса нагородили грамотами і подяками письменників та активістів “Просвіти”.

● ПОВЕРТАЮЧИСЬ ДО НАДРУКОВАНОГО

ЩО З НАМИ СТАЛОСЯ?

Катерина КАЗАКОВА,
с. Гореничі Київської області

Читала статтю “Непристойні насолоди влади” Олексія Шевченка у “Слові Просвіти” (число 41 за 2011 рік) і плакала, що такий жах у нас можливий, і водночас раділа, що є люди, які борються проти цього мороку, і є ті, що сміливо пишуть про це. О. Шевченко в цій статті не просто констатує весь бруд і зло нашого приниження, а й кличе до боротьби. Так жити не можна, адже за ґратами

не тільки відомі світові лідери Тимошенко й Луценко, а й усі ми ніби в зоні. Непристойна влада і нас робить співучасниками “беспределу”, бо ми дозволили це: порушення на виборах, порушення в залі Верховної Ради, порушення в залі суду чинними суддями. Наші протести проти беззаконня кволі й немічні, і ось Україна вже майже на колінах!

Що з нами сталося? Адже ми ті ж, які робили Помаранчеву революцію, і ми ж її зрадили, раз дозволили кинути своїх лідерів за ґрати... Усім, хто спостерігав і спостерігає за ходом слідства, зрозуміло, що об’єктивного розгляду справ немає, звинувачення надумані, а сам суд — помста можновладців опонентам.

Піднімаймося з колін, єднаймося проти зла, і хай ці судища стануть останньою нашою ганьбою!

ВІДЧУТТЯ БАРИКАДИ

Марія КУЧЕРЕНКО

“Я розумію, такі люди як ніхто інший турбуються за долю держави, однак у них ідеальне уявлення про світ, а так не буває”, — ось так, по-батьківськи повчав українську інтелігенцію, “разних там пісателів” (gazeta.ua), які розставляють “неправильні акценти” у сьогочасній політиці, регіонал Володимир Зубанов (у цьому конкретному випадку — Юрія Андруховича, який мав сміливість критикувати чинного президента). І справді, як гірко зазначив свого часу Євген Плужник, “дурень той, хто ще й досі поет”. Що з того, що одкровення пана Зубанова звучить мов недоладна репліка суфлера, який перебрав на себе режисерські функції, — специфіка Театру Абсурду в тому й полягає, що кожен у нім грає чужу роль. “Життя жорстоке. Від цього ніде не дінешся”, — філософськи резюмує під софітами цього абсурдного спектаклю пан регіонал, примірюючи на себе роль вовка в овечій шкурі. Мовляв, нічого більше вам не залишається, як змиритися із суворими реаліями. А отже, прийняти правила гри сильнішого, звикнути до дворушництва, до відчуття, що кожен день твого існування-проминання неповноцінний, що ти принизливо залежний і життя твоє zagrożене...

Сьогодні Україна резонує під переможною ходою Хама. Його кроки командорські. Він ногою відчиняє двері у “найвисокопосадовіші” кабінети, вершить долями, віддає накази державним виконавцям, підпорядковує силові служби, блокує фінансові рахунки, роздає і перерозподіляє... Словом, господар життя. “Хам — передовсім печерний рівень самосвідомості, — слушно зазначає “ідеаліст” (за “регіональськими” життєвими мірками) Володимир Базилевський у статті “Сита мармиза Хама”. — Хам — по той бік культури. Вірус хамства — вірус смертельний. Тотальне хамство — це всюдозволеність. За умов недіючих законів — це катастрофа”.

З недавнього часу таке круте поняття як “тотальне хамство” (тут, конкретніше — рейдерство) асоціюватиметься для мене ще й з отвором (3x1) у підлозі зали відомої чоловічої капели імені Л. Ревуцького, що його пропиляло-прогризло оте “тотальне хамство” задля розширення своїх ресторанних площ. Така собі модель чорної діри в космічному масштабі, яка за відсутності нашого з вами ОПОРУ і демонстративного невтручання владних структур здатна в найближчій перспективі заковтнути і наш з вами духовний простір. Пробачте на слові, це не поетичний образ — це “життя жорстоке”.

Ця історія неоголошеної війни дивним чином виходить за рамки будь-якої рейдерської стратегії. І почалася вона не цього горіч, не 20 серпня, коли хористи вранці зі здивуванням уздріли у залі для репетицій велику діру в підлозі, — а п’ять років тому з візиту представника фірми “Тригліф”, яка придбала приміщення на першому по-

версі. Тоді Іван Малкович, директор відомого дитячого видавництва “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”, яке орендує площу на одному поверсі з капелою імені Л. Ревуцького в організації “Київспецжитлоексплуатація”, отримав од несподіваного візитера пропозицію змінити приміщення. Таке переселення аж ніяк не входило в плани Івана Малковича — вже тоді відоме й шановане на європейських теренах дитяче видавництво мало незмінну для читачів адресу, сюди приходили батьки з дітьми, або й самі діти, художники, письменники; ця скромна площа в дві кімнати (одна зовсім крихітна) освоювалася вже 15 років, обростаючи картинами та кумедними саморобними іграшками — подарунками читачів. Минуло п’ять років, про той візит і думати забули, аж на тобі! — послання-нагадування від рейдерів у такий оригінальний спосіб могло б будь-кого збити з ніг. Така собі піратська мітка. Тоді міліція оперативно відреагувала на виклик і, м’яко кажучи, безпардонна фірма припинила подальше вторгнення. Хоча телеверсія безмовної рейдерської атаки викликала шок — ситуацію в новинах було представлено так, ніби підлога прогніла і геть обвалилася...

І ось знову через два місяці — 8 листопада — рейдерська атака. Ще нахабніша й абсурдніша за своїм характером. Цього разу сусіди знизу прорвалися, як влучно висловився видавець, немов шурі, через діру в підлозі, викинули із зали майно та дорогий рояль і, забарикадувавшись зсередини, почали шодуху, серед білого дня, трошити стіни та підлогу. Міліція поведилася вкрай дивно: відбивалася абсурдними обмовками, що слід дочекатися уповноважених, і навіть не намагалася припинити погром приміщення. Ніхто — ані народний депутат Володимир Кириленко, ані міський голова Олександр Попов, ані президентський радник Анна Герман не в змозі були зупинити рейдерську атаку. Погромники поведилися вкрай нахабно, навдивовижу впевнено у своїй безкарності. Коли нарешті присутні увійшли до хорової

зали, перед їхнім зором постала картина на кшталт “монголо-татарського нашествия”. Чинівницька реакція на рейдерську атаку по-українськи була теж у рамках цього Театру Абсурду: Комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій КМДА, до якої звернулися директори видавництва й капели, самоусунулася від проблеми постраждалої сторони, а служба МВС Києва повідомила, що рейдерської атаки як такої не було (!). “Виклик до Печерського райуправління був, — усе-таки визнав згодом начальник управління зв’язків з громадськістю ГУ МВС у Києві Володимир Поліщук, — і на місце виїхали, але надзвичайних інцидентів там не було”. (Авжеж, нікого не вбили, і на тому спасибі.) Мовляв, так собі, непорозуміння між сусідами, всяке буває. Не менш цікавою була спершу і реакція “Київспецжитлоексплуатації”. “Ну, що ж, — цілком серйозно сказав її представник, — мусили ж вони обстежити стіни”.

Будинок, де було вчинено рейдерську атаку, занесено до “Зводу пам’яток історії та культури України”. Нині стараннями вандалів споруду доведено до аварійного стану. Тож запізнілі поривання міністра культури Михайла Куліняка просунути у Верховній Раді закон про археологічну експертизу під час відведення землі під будівництво — не інакше як бій з вітряками. Як зазначив міністр, цей закон діє в усьому цивілізованому світі... Далі не варто й продовжувати.

Проти фірми “Тригліф” в особі бізнесмена Артура Маргуліса (ширяться чутки, що Маргуліс — “людина Черновецького”, однак достеменно невідомо, так само, як і те, хто посеред Києва купив Андріївський узвіз), котрому тільки на Басейній належить ще кілька будівель, відкрито карну справу. Подала позов до суду “Київжитлоспецексплуатація”, яка сподівається отримати від рейдерської фірми відшкодування. Однак чи не закриють справу невдовзі — це вже інше питання. Наразі чинний президент, окрім емоційних оцінок

скоєного, далі у своїх діях не пішов. “Це кричущий випадок!” — заявив він на державній нараді, ніби це й справді поодинокий приклад чорного рейдерства в Україні, яка стільки часу вже й не кричить, а тільки стогне під новітніми конкістадорами. “На жаль, аналіз чинного законодавства свідчить, що воно в нас дуже недосконале”, — спохопився президент. Авжеж, не секрет, що наша судочинна система, і ми ж її політична з її демагогією, — це уособлення брехні й дворушництва, це підкупи і зрада, це нехтування звичайними людськими правами і мораллю. Але далі такої гіркої констатації президент справи не рушить.

Тим часом капела імені Л. Ревуцького, котра, мабуть, більше відома за межами України, аніж на батьківщині, неперевершений спів якої змушує світ аплодувати стоячи, — нині не має приміщення для репетицій; гастролі відкладено на невизначений термін; пошкоджено неймовірно дорогий рояль “Стенвей” (триває експертиза з питання пошкодження цього кошового інструмента для відшкодування збитків). Торік, коли капела з-поміж 23 хорів із різних країн світу здобула першу премію на Міжнародному фестивалі православної церковної пісні “Хайнувка—2010” у польському містечку Білостоці, хористи довго не могли прийти до теми від того духовного резонансу, який самі ж створили. Не менше вразила увага поляків до власної культури. Таких дорогих авт, як в Україні, не побачиш, розповідали хористи, а от краса численних театрів, картинних галерей вражає. Гірко, дуже гірко, адже думка в таких випадках завжди проектується на свої, українські, реалії.

Капела імені Л. Ревуцького та дитяче видавництво Івана Малковича “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА” у своєму сакральному єдинстві — мов чарівний духовний острів у часі на плаву. Без них нині несила уявити український культурний простір. Навіть страшно подумати, як звужився б той простір... Видавництво починало свою діяльність, одразу по здобутті Україною незалежності, зі знаменитої “Абетки”, яка на літері “А” відкривалася не акулою, а — так символічно! — ангеликом зі свічечкою. Сьогодні “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА” вустами поета і видавця Івана Малковича звертається на своєму сайті до ангелика — захисти... “Нині новина про нову рейдерську атаку облетіла всю Україну, і не тільки Україну, — схвилювано розповідає він. — До нас приходять і дзвонять, пропонують стати на оборону. Кажуть — це ж наше!...” Отак і з’являється відчуття барикади, відчуття святого протистояння.

Іван Малкович не видає російських книжок, бо є кому їх видавати і в Україні, і в Росії, тим часом український світ дедалі швидше втрачає свої реальні обриси. Однак, можливо, усе-таки одну дитячу книжечку слід було видати — “Крокодила” Корнія Чуковського. Можливо, ви ще пам’ятаєте про ненажерного крокодила, який ладен був заковтнути увесь світ: “Крокодил Солнце в небе проглотил! // Наступила темнота. // Не ходи за ворота: // Кто на улицу попал — //Заблудился и пропал”. Наразі читачі улюбленого видавництва осягають українські реалії з конкретних подій. Як казав регіонал Зубанов, “життя жорстоке”.

Військовий писар (мал. С. Васильківського) // Из украинской старины. — С.-Петербург, 1900. — Таб. VII

Олександр БУЛИГА,
директор Рівненського обласного краєзнавчого музею

Закінчення.
Початок у ч. 44, 45 за 2011 р.

КОЗАКАМ БЕЗ ПИСАРЯ — ЯК БЕЗ ГЕТЬМАНА

Якщо нам відомі перші козацькі гетьмани, то імена перших козацьких писарів загубились у круговерті історичних подій. Це пояснюється й тим, що майже на всіх паперах, що виходили від військового писаря, який мешкав на Січі, ми ніде не зустрічаємо його підпису чи імені.

Лише раз під час польського сейму в Острозі січовий писар підписався на листі: “Іменем усього товариства, війська його королівської милості запорізького низового, що при нас є, Андрій Тарасенко, писар війська його королівської милості запорізького низового, власною рукою”. Звичайно, писар у кінці документа писав формулу: “Атаман Кошовий зо всім старшим і меншим низовим Войска Запорожского товариством” разом із прізвисьмом кошового, якщо той був неписьменним, якщо ж ні, формулу та прізвисьмо дописував кошовий. Зовнішнім знаком гідності військового писаря була саме чорнильниця у довгій срібній оправі (каламар), яку він під час військових зборів тримав за поясом, а перо застромлював за праве вухо.

На Січі при кожному військовому писареві був помічник, виборний військовий підписарій і іноді кілька осіб “канцелярських різних службовців”, але справжньої канцелярії в писаря Запорозької Січі не було. З’являється вона вже в часи гетьманської держави, де вся адміністративна влада творилася за прикладом січового товариства, в якому кошовий, осавул, суддя та писар становили військову старшину. “Коли визначився склад запорізьких властей, — вказує Дмитро Яворницький, — не можна сказати через відсутність точних даних”. Припускають, що чин кошового існував уже в XVI ст., а чину військового писаря тоді ще не було.

Посада військового писаря була й у реєстровому козацькому війську. Ще у 1637—1638 роках Богдан Хмельницький був писарем цього війська і вів листування від його імені. Ставши гетьманом, використовував писарський досвід у керівництві новоствореної адміністрації та дипломатичних переговорах. Козацький літописець Самовидець характеризував Хмельницького як “козака росторопно-го в ділах козацьких воєнних і у писмі білого”. З початком виступу Хмельницького (1648) в лави його армії поряд із міщанами, селянами, дрібною шляхтою вступали й колишні київські спудеї, частина яких займала посади писарів різних полків та канцеляристів.

ЛІТОПИСЦІ РУСИ-УКРАЇНИ

Можливо, саме таким спудеєм раніше був і Самійло Зорка, про якого ще один козацький літописець Самійло Величко пише, що він був секретарем у Хмельницького, родом із Волині. Саме його діаруш, як вказував Величко, він використовував при написанні свого літопису. Постать Зорки є досить загадковою. У тогочасних актах не залишилося згадок про нього. Тому дехто з дослідників вважав його вигадкою Величка, інші вважають, що іменем Зорки прикривався інший автор. Літописець пояснює, що діаруш Зорки зберігався в його товариша Сильвестра Биховця, військового канцеляриста, і саме його використав Величко.

У своєму літописі він пише, що коли Хмельницький прибув із Чигирин до Січі, були на коші два дуже добрих писарі. Обое в справі писарській мастаки, володіли досконало слов’янською і польською мовами. Старший був Стефан Браславський, а молодший — Самуїл Зорка з Волині. Старшого залишили на коші, а молодшого відпустили з Січі разом із Хмельницьким. Зорка протягом усієї козацько-польської війни залишався за писаря та секретаря при Хмельницькому, “про всі розмови й учинки достеменно знав і все просто й досконало описав у своєму діаруші”, — вказує Величко. Тож можемо припустити, що Зорка перебував у штаті канцелярії Війська Запорозького, де й написав свій щоденник. Існування Зорки визнавали М. Костомаров, М. Максимович, В. Антонович, О. Лазаревський, Д. Багалій, В. Липинський та інші історики.

Апарат козацького управління, зокрема й військової канцелярії, складався в ході визвольної війни. Про це свідчить реєстр Війська Запорозького. У ньому зафіксовано писарів окремих полків та сотень: полк Канівський — “Герасим Савич писар”, полк Корсунський — “Іван Демкович Креховецький писар”, сотня Прилуцька — “Петро Кончицький писар”.

У часи козацько-польської війни була створена Генеральна Військова канцелярія. Керівництво діловодством у ній здійснював генеральний писар. Створена в роки визвольної війни, за давніми традиціями, що збереглися з часів Київської Русі, а також на зразді Запорозької Січі, польського та литовського правління Генеральна військова канцелярія діяла до ліквідації гетьманщини (1764 рік). Вона готувала документацію з різних питань державного та суспільного життя. Документи мали різноманітні назви й були чітко визначені щодо форми. Найбільш поширені — універсали, угоди, договори, привілеї, інструкції, статті.

Очолював Генеральну військову канцелярію генеральний писар, якого часто називали “гетьманівським канцлером”. Штат канцелярії складався зі старших канцеляристів і служителів (підписків, протоколістів, реєстраторів, копіїстів, товмачів, повитчиків). Якщо в запорізького писаря відзнакою влади була чорнильниця, то в гетьманській державі атрибутом писаря, клейнодом, була державна печатка. Ім’я першого писаря Запорозької Січі не знаємо, зате достовірно відомо, що першим генеральним у гетьманській державі був Іван Виговський. Ще наприкінці 30-х — на початку 40-х років XVII століття він керував справами земського Луцького суду, потім служив писарем при польському комісарові. Тут познайомився з чигиринським сотником Б. Хмельницьким. У битві під Жовтими Водами Виговський, що воював на боці поляків, потрапив до татарського полону, звідки його й викупив Б. Хмельницький, зробивши своїм генеральним писарем. Цю посаду Виговський займав дев’ять років, аж до смерті гетьмана.

Посаду генерального писаря в різний час займали також Степан Гречаний, Карпо Мокрієвич, Сава Прокопович, Андрій Базилович, Василь Кочубей та інші. Високоосвіченим генеральним писарем був Іван Груша. Збереглося понад 30 листів, написаних Грушею латинською та польською мовами. Почерк Груші різниться від письма інших писарів: він дуже дбайливий, охайний, каліграфічний, його легко розпізнати. Груша був не просто канцеляристом, а політичним діячем. Він писав за дорученням гетьманів, вносив своє власне оформлення, добираючи відповідні яскраві вислови.

Листи, що виходили з генеральної канцелярії до різних російських установ та окремих державних діячів, писалися тодішньою українською мовою, яку в Росії називали “белорусским писмом”. Характер мови і графічні особливості письма вимагали перекладу цих листів на тодішню російську мову, що позначалося у таких випадках словами: “Список с листа белорусского писма”.

У козацькі часи в Європі писали сепією — барвником, добутим із головоногих молюсків (каракатиць). Для деяких вельмож виготовляли чорнило із порошку дорогоцінного каміння, а в королівських канцеляріях до рідини для написання додавали навіть золото.

Лікар Анатолій Пастернак дослідив, що в Україні того періоду найпоширенішим було чорнило з бузини. Його виготовляли за таким рецептом. Стигли ягоди м’яли, заливали водою (найкраще дощовою), кип’ятили, через 15—20 хвилин рідину зливали в інший посуд, додавали чистої води і ще раз кип’ятили. Так чотири-п’ять разів. Одержаний розчин настоювали ніч, а наступного дня переливали у чистий казанок і знову кип’ятили на маленькому вогні, постійно перемішуючи, поки фарба не набуде концентрації рідкої сметани. Потім її розливали у пляшки, додаючи у кожную (щоб чорнило довше зберігалось) частково залізно-купоросної чи галунової породи. Перед використанням фарбу наполовину розводили водою — і чорнило було готове. Воно не розчинялося під дощем, не вигорало під сонцем.

Як свідчать козацькі чорнильниці, зокрема й екземпляр, знайдений 1975 року під час археологічної експедиції Рівненського обласного краєзнавчого музею (керівник Ігор Свешніков) на місці Берестецької битви (1651), козаки виготовляли різнокольорові рідини для писання. Віднайдена срібна чорнильниця, на відміну від відомих козацьких похідних каламарів, стаціонарна. Вона складається з трьох циліндричних чашечок із трипелюстковою покриттям на шарнірі, прикрашеною зверху виступом з кільцевим потовщенням. На звороті покритиши латинські літери “I” “O” “C”. Найімовірніше, на думку Ігоря Свешнікова, це початкові літери назв окремих видів чорнила, що були у циліндриках: In-saust (чорне чорнило), Osgae (червоне чорнило), Synober (чорнило жовтого кольору). Розмір чорнильниці — 8,5х9,5 см, висота — 6 см. Чорнильниця знайдена із залишками канцелярії Війська Запорозького. Поруч були фрагменти двох свинцевих каламарів.

У музеях України зберігаються кілька козацьких похідних каламарів, що нагадують довгий вузький пенал. Їх козацький писар носив на поясі. Берестецький екземпляр був в якійсь канцелярії та використовувався для написання документів різнокольоровим чорнилом. Зокрема вохра використовувалась для написання початкових літер дипломів, універсалів та інших особливо важливих документів. Ігор Свешніков вважає, що знахідка належала до обладнання канцелярії Війська Запорозького і разом з іншими речами її винесли з намету писаря Війська Запорозького Івана Виговського, якого у цей час разом із Богданом Хмельницьким татари захопили у полон.

Також при написанні різноманітних документів козацькі писарі використовували й інші кольори. Зелено фарбу одержували з листя бузини або польового хвоща, синю — зі стебел плауна, пурпурову — з ягід крушини крихкої, і коричневу — з її кори. Чорнилом не тільки писали, його використовували й з лікувальною метою. Так, найкращим засобом від бешихи (рожі) було чорнило, виготовлене з жолудів та чорниці. Бузинове пили, додавши столову ложку меду при застудах та нежиті. Ним же виводили лишай, різноманітні захворювання шкіри. Миючи голову, до води козаки додавали чорнило з вільхи та жолудів, тому і мали міцне волосся. До речі, відомостей про лисих козаків не маємо, лише про голених.

Використовували козаки перо для писання і при лікуванні. Анатолій Пастернак вказує, що січовий писар за потреби своє перо використовував і як медичний інструмент. При опіках запорожці брали де-

рев’яний попіл, вугілля з дубових та липових дров, змішували з такою ж кількістю несоленого розтопленого здору, а тоді пером для писання наносили ліки на рану. Кращого медичного інструмента годі придумати.

При складанні своїх обов’язків генеральний писар повинен був передати державну печатку новообраному писареві. Так, 1660 року на Корсунській раді генеральний писар Семен Голухінський мусив покласти печатку, яку вручили Павлу Тетері, що зайняв його посаду. Самійло Величко описує, як 1700 року Василь Кочубей зрікався уряду генерального писаря: “Здав із себе той уряд писарський, поклавши публічно перед гетьманом на очах усієї старшини, в гетьманській столовій кімнаті, печать військову, подякував гетьманові і всій старшині”.

Щодо печатки Війська Запорозького, то вона була округлою, спочатку меншого, пізніше більшого розміру. Печатки Богдана Хмельницького в діаметрі мали 32—37 мм, одна печатка Розумовського — аж 87 мм. Посередині був герб: козак у кунтуші, підперезаний поясом, у шапці, ліва рука підтримує рушницю, правою вперся в бік; на лівому боці висить шабля. Тільки на печатках Брюховецького та Ханенка козак у правій руці тримає спис. Довкола печатки йшов напис. На найстарших печатках, до середини XVII ст. був напис “Копия Войска Запорозького”, під польською владою — “Печать Войска Его Королевской Милости Запорозького”, під московською владою — “Печать Царского Величества Малой Росии Войска Запорозького” (деколи в іншому порядку).

Запорожжя мало свою печатку, теж із козаком на гербі, з тією різницею, що побіч козака стоїть спис, котрий “воїна знаменує, який сторожить”. Напис: “Печать Славного Войска Запорозького Низового”. Запорожські паланки мали свої печатки з різними знаками, такими як коні, олені, птахи, шаблі, списи, стріли тощо.

У справі місцевого управління Кіш Запорозької Січі підпорядковувався Генеральній канцелярії. З початку XVIII ст. право гетьманської держави та запорозької громади у виборі козаками військової старшини став обмежувати російський уряд. Сталося це після виступу Івана Мазепи. Вірним справі гетьмана був його писар Пилип Орлик. Вихованець Києво-Могилянської Колегії, пізніше займав посаду писаря Київської митрополії. З 1700 року працював у Генеральній Військовій Канцелярії. З 1706 року став генеральним писарем та найближчим помічником І. Мазепи. За межами України був обраний гетьманом, склав першу Конституцію України.

До останньої хвилини життя з наказним гетьманом Павлом Полуботком залишався його генеральний писар Семен Савич. 1724 року обидва померли після довгих мук та страждань у Петро-Павлівській фортеці, куди їх ув’язнив Петро І.

Запорожські низові козаки, які проживали на Січі, не дуже дослухалися вимог російського уряду, і майже до кінця свого політичного життя самовільно обирали гетьмана, суддю, писаря та іншу старшину. Ну, а почерк січового писаря був добре відомий не тільки російському цареві, а й турецькому султанові та кримському ханові. Саме епізод написання листа турецькому султанові зобразив на своїй відомій картині художник Ілля Рєпін, який образ козацького писаря писав із Дмитра Яворницького.

Останній писар, що був на Січі, на прізвисько Глоба, розділив долю кошового Петра Калнишевського. Після зруйнування Січі 1775 року російські війська обох узяли в полон і більше не повернули в Україну.

Такими складними були життєві шляхи козацьких писарів — головних гетьманських помічників, які нерідко після чорнильниці та печатки отримували до рук гетьманську булаву. Від писаря до гетьмана — таким шляхом ішли Б. Хмельницький, І. Виговський, П. Тетеря, П. Орлик. Писарював Петро Дорошенко, що у реєстрі 1649 року значиться гарматним писарем Чигиринського полку. Тринадцять років писарем Чернігівського полку був Іван Скоропадський.

Завдяки досвіду, здобутому на посаді писаря, багатому із згадуваних гетьманів вдавалося вирішувати різні політичні питання. Нерідко влучно написане послання чи лист мали вагомніше значення, ніж перемога на полі бою. Не випадково запорожці стверджували, що козакам без писаря, як без гетьмана.

ВДЯЧНІСТЬ І ШАНА

Тетяна БІДЗІЛЯ,
м. Бережани, Тернопільська обл.

Постать видатного українського Просвітителя, Будителя Галичини отця Маркіяна Шашкевича — надзвичайно дорога для бережанців, адже саме у Бережанській гімназії він колись навчався. Надовго в пам'яті бережанців і гостей міста залишиться чудовий недільний день — 30 жовтня, коли відбулися ювілейні дійства з нагоди 200-ліття від дня народження Маркіяна Шашкевича. Організатори заходів — Бережанська районна держадміністрація, відділ культури і туризму райдержадміністрації та Музей книги.

Святова імпреза розпочалася на площі Ринок, біля ратуші, де зібралися шанувальники великого Просвітителя. Присутніх щиро привітав голова райдержадміністрації Ярослав Тринька. Вітальне слово виголосив відомий поет, перекладач, науковець, дипломат, член Національної спілки письменників України, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка, премії ім. П. Тичини, шашкевичезнавець Роман Лубківський.

Поминальний молебень провели отець-декан Михайло та священники УГКЦ. Опісля вітальне слово мав отець Роман, котрий наголосив на важливості постаті Шашкевича в духовному житті українців. Хвилю-

юче линули в небо молитви, пісні на слова Просвітителя, які виконували церковні хористи, жіночий камерний хор “Глорія”, ансамбль дівчат першої школи.

“Тобі, Маркіяне, наша вдячність і пам'ять” — під такою назвою у районному будинку народної творчості пройшло літературно-мистецьке дійство за участю письменників, науковців, краєзнавців Львова, Тернополя, місцевої влади й громадськості, аматорів сцени, художніх колективів.

Щирі слова у пошанівок Будителя Галичини висловлювали директор Музею книги, організатор Шашкевичівської імпрези, упорядник збірник Лілія Зінчук, голова райдержадміністрації Ярослав Тринька, міський голова Володимир Музичка.

Із запрошених гостей львівської й тернопільської делегацій виступили відомий письменник Роман Лубківський, кандидат філософських наук, дослідник творчості М. Шашкевича Василь Горинь, кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України, завідувач відділу Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України Феодосій Стеблій, праправнучка дружини М. Шашкевича Юлії Крушинської — Ірина Дутковська, літературознавець, критик, педагог, лауреат премії ім. Братів Лепких Осип Петраш, письменник, доктор істо-

ричних наук Петро Шкраб'юк, доктор історичних наук, професор кафедри історичного краєзнавства Львівського національного університету ім. І. Франка, співголова Шашкевичівської комісії у Львові, президент Наукової фундації А. Чайковського — Богдан Якимович. Шановні гості, окрім сердечних привітань, величних слів на пошанівок Будителя, “Руської трійці”, альманаху “Русалка Дністрова”, презентували свої нові видання на тему Шашкевичів, які подарували у фонди Музею книги. Р. Лубківський представив свій новий збірник “Ка-

мертон Шашкевича”, над яким працював із великим натхненням. Зворушливо прозвучала з його вуст “Сповідь на Білій горі”.

Долучилися цього дня до заходу видавець о. Климентій (видавництво “Місіонер”, м. Львів), мистецтвознавець Христина Берегова, члени Шашкевичівської комісії, письменники Левко Різник, лауреат премії ім. Братів Лепких Роман Коритко, Ярослав Польовий (Товариство “Брати-рогатинці”, м. Львів), краєзнавець, уродженець Бережан Степан Пахолко, директор видавництва “Джура” Василь Ванчура

(м. Тернопіль), директор Денисівського краєзнавчого музею Богдан Савак, краєзнавець із Козови Володимир Шкільний та інші.

Було презентовано й нові видання Музею книги — “Бережанці у вінок Маркіяну” та збірник Є. Бірковий “Пісенний сад Маркіяна”, до якого увійшло 11 пісень на слова М. Шашкевича. Музику до них написала сама авторка-упорядниця Євгенія Біркова — керівник жіночого камерного хору церкви Пресвятої Трійці “Глорія”, викладач фортепіано школи мистецтв, член Європейської асоціації педагогів-піаністів.

ЙОГО ТАЛАНТ — ЗАВЖДИ З НАМИ

Юрій КИСЕЛЬОВ,
член Правління Луганського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка

Хоч і щедра на таланти Слобожанщина, та небагато є справжніх особистостей, які не лише досконало знають свою справу, а й поєднують її зі служінням рідному народові, його боротьбою за краще життя, духовне та національне відродження. Саме таким був наш непересічний земляк **Іван Данилович Низо́вий** — знаний український поет, журналіст, громадський діяч, організатор літературного процесу на Луганщині.

Народився Іван Низо́вий 3 січня 1942 року в селі Марківка Білопільського району на Сумщині. Там минуло його сирітське (у півтора року втратив батьків), злиденне колгоспно-кріпацьке дитинство. Підлітком він вирушив у небезпечну дорогу на “комсомольські” будови Півночі.

Писати вірші Іван Низо́вий почав рано, і вже 1960 року в періодичних виданнях були надруковані його перші поетичні твори. Активне літературне життя поет-початківця продовжив під час служби у війську (найзнаменнішою подією був для нього семінар творчої молоді в Одесі 1963 року, де він познайомився з Василем Стусом, Володимиром Яворівським та іншими тоді молодими, а в майбутньому — відомими письменниками). А невдовзі після демобілізації побачила світ перша збірка поезій молодого талановитого автора “Народжуються квіти”.

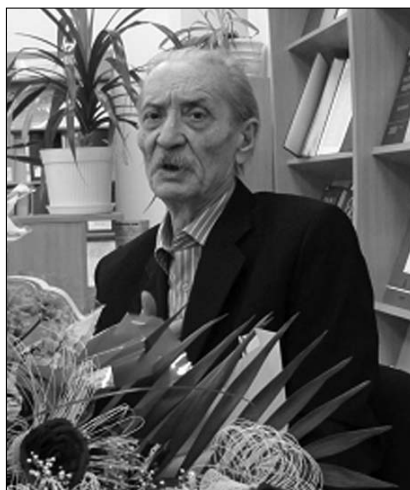
Виходили друком нові книжки, була робота в періодичній пресі Львівщини та Луганщини, на Луганському обласному телебаченні, а ще — навчання на Вищих літературних курсах при Московському Літінституті імені Горького... Але по-справжньому літературний і публіцистичний талант Івана Низо́вого засяяв із початком у Радянському Союзі “перебудови”, що для України вилилася в новий етап національно-визвольних змагань. Чи не першим виступом на захист української мови на Луганщині в ті часи була публікація в обласній газеті “Молодогвардієць” статті Івана Даниловича “Бути народом”.

Іван Низо́вий весь час на передньому краї боротьби за здобуття й утвердження української національної дер-

жавності. У 1992—1998 роках очолював Луганську обласну організацію Спілки письменників України. Саме тоді вийшла низка його поетичних книг патріотичної тематики, — “Запрягайте, хлопці, коні”, “Нема переводу”, “Покотьюло”, “Вівтар”, “Це — мій вертеп” (і ще багато незгаданих тут); а як керівник спілчанської організації, він багато зробив для творчої молоді Луганщини, активно працюючи з авторами-початківцями, найталановитіших із них прийняв до Спілки (серед них — відомі тепер літератори Олена Дурова, Надія Кошель, Станіслав Лосєв, Олекс Півень, а також нині покійні Олег Бішарєв, Іван Дорніч, Олег Орленко та інші). Саме в цей період Іван Низо́вий був натхненником створення при обласній письменницькій організації молодіжної літературної студії імені Микити Чернявського, яка стала справжньою творчою школою, майстернею та лабораторією для багатьох юних авторів — і майбутніх спілчан, і аматорів. За редакцією і з передмовою Івана Даниловича вийшла в світ колективна збірка молоді луганської поезії — “Недике поле”.

Окрема сторінка життя Івана Низо́вого — його громадсько-політична діяльність. Яскравими прикладами поезій, написаних у роки незалежності, є вірші “Собор”, “Пишаймося походженням своїм”, вірші-присвяти Левкові Лук'яненку, Юлії Тимошенко, Вікторові Ющенку та іншим знаним співвітчизникам. Упродовж кількох років Іван Данилович очолював Луганське міське об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Відстоював ідеї свободи й незалежності України, не лише працюючи за робочим столом, а й промовляючи до людей, сіючи слово правди в душі ще не зміцнілих у своєму національному самосвідомленні луганців. Виступав на багатотисячних мітингах, був разом зі своєю однодумницею й соратницею — донькою Лесею і на столичному Великому Майдані кінця 2004—початку 2005 року. Адже свій вибір громадянина письменник ще замолоду зробив раз і назавжди — за будь-яких обставин бути Українцем. Бути народом...

Іван Низо́вий — різножанровий митець. У його творчому арсеналі — поезія та публіцистика, гуморески й вірші для дітей, поетичні переклади та спога-

ди-мініатюри, лірика та “антилірика” (термін, винайдений Іваном Даниловичем на позначення поетичного вирішення аж надто прозаїчних проблем). Мабуть, у цьому розмаїтті, а головне — у невичерпній любові до рідного краю, до народу, до всього живого на землі й криється таємниця творчого таланту українського Майстра Слова.

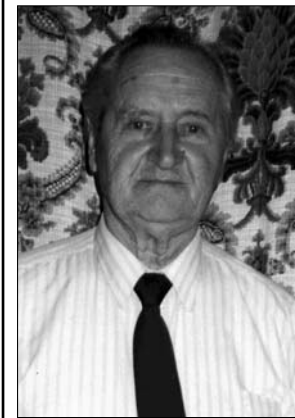
Заслуги Івана Даниловича перед українською літературою неодноразово відзначали в Україні й за її межами — він лауреат літературних премій імені Бориса Гербатова та імені Микити Чернявського, міжнародних літературно-мистецьких премій імені Богдана й Левка Лепких, імені Олексі Гірника, а також премії за кращий ностальгійний твір — ораторію “Лелече”. Та найвищим визнанням справді непересічної особистості, патріотизму й порядності митця була людська шана до нього. Івана Низо́вого постійно запрошували до луганських навчальних закладів, він часто виступав у трудових колективах, читаючи поезії громадянсько-патріотичного і ліричного змісту. Зрештою, він не виокремлював цих творчих напрямів, про що й зазначив в одному зі своїх давніх віршів:

“О лірико душі! Я ні на мить
Тебе на громадянську та інтимну
Не зможу й не захочу розділити!”

До останніх хвилин життя кімната Івана Даниловича в приватному будинку на околиці Луганська слугувала йому творчою лабораторією. У тяжкій недужості відчував допомогу й підтримку друзів-однодумців.

Хоча поета Івана Низо́вого тепер немає з нами, поезія його житиме завжди. Вічна йому пам'ять.

НЕЗАБУТНІЙ ВАСИЛЬ СІРИЙ

Відійшов у вічність Василь Сірий. Відійшов жорстоко й несподівано. Ще кілька днів тому з ним спілкувалися, а коли запитували про здоров'я, пан Василь відповідав, що з цим у нього добре. А виявилось...

Півроку тому Василь Сірий поховав свою вірну дружину, з якою прожили тернисте життя. Для нього це стало настільки тяжким ударом, що навіть зовні змінився.

Уродженець Одещини, де він побачив світ 4 квітня 1926 року, Василь Сірий піс-

ля закінчення Одеського педінституту викладав у школі географію. Улюбленій справі віддав 14 років, доки не звільнили з роботи за “неприпустимі” висловлювання про компартію.

Після цього Василь Сірий написав книжку “Пагубність однопартійної системи и её последствия”, у якій зібрав антилюдські висловлювання “вождя світового пролетаріату”, підписані ним документи про “червоний терор”. Як наочний приклад, пан Василь навів дані про розстріл протягом двох діб 156 мешканців рідної Кодими.

За таке “вільнодумство” його звинуватили відразу за п'ятьма статтями Кримінального кодексу СРСР, серед яких — “зрада Батьківщини”, “антирадянська агітація і пропаганда”... Василь Сірий не злякався, обіцяв викрити на суді тих, хто незаконно позбавив його улюбленої роботи, а також одеських партійних високопосадовців. З остраху перед таким розголом Одеський обласний суд направив Сірого на експертизу до Всесоюзного інституту загальної та судової психіатрії ім. проф. В. П. Сербського, де йому слушно поставили діагноз “шизофренія параноїдальної форми”. Це дозволило суду розглянути справу пана Василя без його присутності, без свідків. Його запроторили до дніпропетровської спеціалізованої психіатричної лікарні, де Сірий пробув 13 років і 3 місяці. Вжив пан Василь тільки завдяки своєму міцному організмові. 1994 року Асоціація психіатрів України встановила, що він ніколи не страждав на психічні захворювання.

Із 1989 року Василь Сірий поринув в активне громадське життя. Саме він у 1993—1994 роках створив Дніпропетровську, Запорізьку, Харківську та Кіровоградську обласні організації Всеукраїнського товариства політичних в'язнів і репресованих. Добрі справи Василя Сірого у цій іпостасі можна перераховувати довго.

Активно працював Василь Сірий у дніпропетровській “Просвіті”, віддаючись цій роботі до останнього подиху. Землі Вам пухом, пане Василю!

Дніпропетровська обласна організація Всеукраїнського товариства політв'язнів і репресованих, Дніпропетровське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка

«ЗЕМЛЯЦЬКІ ЗОРІ» ЄДНАЮТЬ СЕРЦЯ

Ірина РОДЧЕНКО,
виконавчий директор
ГО “Сумське земляцтво в м. Києві”

Наприкінці жовтня в комунальному закладі Сумської обласної ради “Сумська обласна філармонія” відбувся фестиваль “Земляцькі зорі” за участю відомих майстрів культури, науковців, громадських діячів, уродженців Сумщини, які нині проживають і працюють у столиці та підтримують тісні зв’язки з рідним краєм.

Проводився масовий культурологічний захід спільно із Сумською обласною державною адміністрацією та Сумською обласною радою.

У цей святковий день учасників зібрання від депутатського корпусу Сумщини, територіальних громад привітав голова обласної ради Геннадій Михайленко, заступник голови Сумської обласної державної адміністрації Віктор Чернявський, заступник голови Сумської міської ради Сергій Панченко.

“Започаткований фестиваль — результат активної співпраці Сумського земляцтва та обласної влади. Адже об’єднання всіх уродженців Сумщини, прославлення своєї малой Батьківщини — головна мета діяльності земляцтва. Сьогодні відчувається підтримка з боку обласної влади щодо зміцнення стосунків між Сумщиною та уродженцями краю, які проживають за його межами. Сподіваюся, що фестиваль матиме продовження і щороку гуртуватиме навколо себе дедалі більше талановитих земляків”, — наго-

лосив голова ГО “Сумське земляцтво в м. Києві” Іван Рішняк.

Відбулися творчі зустрічі відомих земляків зі студентською молоддю міста. Студенти Сумського державного педагогічного університету імені С. М. Макаренка зустрілися з академіком Української академії наук, головою правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Послом Всесвітньої федерації миру в Україні, головою Сумського земляцтва Іваном Рішняком, завідувачем сектора зв’язків із громадськістю Національної ради з питань телебачення і радіомовлення України, поетом, прозаїком Миколою Гриценком, поетом, гумористом, перекладачем, лауреатом літературних премій імені Лесі Українки, Михайла Стельмаха, Степана Олійника, Остапа Вишні — Василем Довжиком, поетесою, лауреатом Всеукраїнської літературної премії імені О. Олеса Антонією Цвіт. Змістовним і щирим стало спілкування студентської молоді Сумського державного університету із заслуженим винахідником України, лауреатом Державних премій СРСР та України, академіком Підприємств транспортної академії наук України, академіком Академії будівництва України, членом-кореспондентом Академії наук України Миколою Ситником, провідним науковим співробітником Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, кандидатом економічних наук, професором, заслуженим економістом України

Юрієм Вітренком. Молодь Української академії банківської справи (НБУ) захоплено слухала заслуженого діяча науки й техніки України, доктора юридичних наук, професора, академіка НАН України, іноземного члена Російської академії наук України, директора Інституту держави і права імені В. Корецького Юрія Шемшученка. Вище училище культури і мистецтв імені Д. Бортнянського відвідали заслужений діяч мистецтв України, народний артист України, викладач Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова, засновник Міжнародного фестивалю військових оркестрів “Сурми України” Володимир Деркач, солісти Націо-

нальної заслуженої капели бандуристів України Максим Куценко і Роман Походня, вокальний дует Київського академічного театру українського фольклору “Берегиня” — Костянтин Фастівець і Антоніна Бригинець, керівник Постійного представництва Сумської області в Києві Ганна Сергієнко.

Святковий піднесений настрій дарували зі сцени члени Сумського земляцтва в Києві лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка, актор Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка, народний артист України Олексій Богданович, народний артист СРСР та України, професор Національної музичної ака-

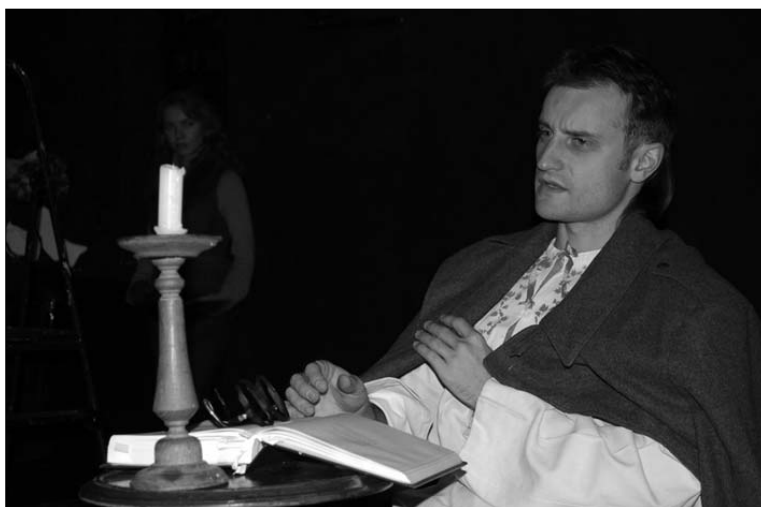
демії імені П. І. Чайковського Анатолій Мокренко, соліст Національної опери України Геннадій Ващенко, солісти Національної заслуженої капели бандуристів України Роман Походня і Максим Куценко, письменник, артист театру і кіно Василь Довжик, інші виконавці.

Оскільки фестиваль “Земляцькі зорі” проводять двічі на рік: з представленням у Сумах кращих зразків мистецтва земляків, уродженців Сумщини, та в Києві — талантів Сумщини, віриться, що він стане традиційним і з року в рік збиратиме земляків до свого родинного кола, гуртуватиме талановитих майстрів сцени, славних митців, професіоналів своєї справи — київських сумчан.

ТРИ РАДОСТІ ВОЛОДИМИРА СВІДЗІНСЬКОГО

Надія КИР’ЯН

У жовтні народився і в цьому ж місяці трагічно загинув один із найкращих українських ліриків Володимир Свідзінський (1885—1941). За життя він видав три поетичні збірки “Ліричні поезії” (1922), “Вересень” (1927) і “Поезії” (1940), хоч його доробок значно більший. Вистава “Три радості” Київського театру поезії “Мушля” присвячена саме йому.

ну — Україну так, як і інші люди. Владамощі вважали, що в’язнів потрібно знищити в будь-який спосіб, було дано таке розпорядження і це робилося.

Один із вірописців нещодавно на українському радіо сказав, що Свідзінський не поет, а естет. І додав: “Свідзінський — це ж не Блок”. Справді, він не Блок, Україна — не Росія, але нам ближче своє, як сказав колись Микола Хвильовий. Може, Сіріус і яскравіший від Сонця, але не від нього зріє наш виноград. Наш виноград може трохи ще зелений, бо це лише перша зустріч, вона дуже важлива для нас”.

У виставі взяла участь не лише актори, а й рок-музиканти, студенти, тележурналісти. Театр поезії “Мушля” тісно співпрацює з академічною майстернею театрального мистецтва “Сузір’я”. Саме з ініціативи народного артиста України, художнього керівника майстерні Олексія Кужельного тут започатковано низку вистав “Сузір’я поезії”. У новому сезоні — це перша вистава. Вона повториться 22 листопада, а 23-го — прем’єра вистави “Ліфти для повернення” за поезією Івана Козаченка, 24-го — сестри

Тельнюк представлять поезії Оксани Забужко.

Нинішній проект відбувся завдяки літературному критику, літературознавцю, доктору філологічних наук Елеонорі Соловей, стараннями якої видано двотомник творів Володимира Свідзінського, а цього року у видавництві “Смолоскип” вийшло його “Вибране”, а в “Грані-Т” — “Казки”.

Зала театру невелика, але переповнена глядачами. Без сумніву, вистава пробудила найтонші ліричні почуття, ми відчули радість й болі поета, який жив у ту складну епоху, де “сонця, сонця приляло, // Аж тече по руках”, і водночас “завала снігу, завала часу, // Завала літ і смертей...”. Але, за словами Ліни Костенко, “Ще не було епохи для поетів, але були поети для епох”. Один із них Володимир Свідзінський, роль якого зіграв талановитий молодий актор Василь Гоцко, лідер гурту “Холодне сонце”, режисер, директор телеканалу “Тоніс”. Допомогли йому ведуча телесеріалу “Гра долі” Наталка Сопіт, редактор “5 каналу” Олена Степаненко, акторки Ірина Бондаренко та Дарина Кривошей, популярна співачка Іларія.

ЯСКРАВА ПОСТАТЬ НА ТЛІ ТЕРОРУ

У Дніпропетровську презентовано документальний фільм “Розстріляне Відродження. Валер’ян Підмогильний”.

Ця непересічна подія у культурному житті обласного центру відбулася у новому приміщенні міського “Телетатру”, який працює вже протягом багатьох років і відзначається неординарними творчими, мистецькими починаннями. Документальний фільм “Розстріляне Відродження. Валер’ян Підмогильний”, безперечно, стане знаменною подією. Адже вперше про самотнього письменника, якому тиранічний сталінський режим не дав розкритися на повну силу, створено кіно. І хоч ні про які відеокадри, на яких можна побачити самого Підмогильного, не йдеться, присутні сприйняли стрічку на одному диханні. Бо ще ніколи про автора роману “Місто” документальних фільмів не створювали.

До цього проекту долучилися й просвітяни. Насамперед Микола Чабан, журналіст, письменник, краєзнавець, який цілком справедливо вважається у Дніпропетровську ще й біографом Валер’яна Підмогильного.

— Нас не може не радувати поява стрічки про Валер’яна Підмогильного, — зазначив у своєму виступі на презентації голова обласної “Просвіти” Сергій Довгаль. — Бо це і є просвіта — відкривати для нащадків забуті імена. Тим відрадніше, що один із першопроходців “Просвіти” у нашому краї, автор фундаментальної праці “Діячі Січеславської “Просвіти” Микола Чабан взяв активну участь у створен-

Ольга Волошина

ні фільму про Валер’яна Підмогильного. А спрямованість міського “Телетатру”, очолюваного справжньою подвижницею Ольгою Волошиною, на відродження малодосліджених постатей в історії літератури, культури нинішньої Дніпропетровщини, відкриває нові горизонти для співробітництва з нашою громадською організацією.

Фільм нікого не залишив байдужим, про це свідчило його жваве обговорення. Глядачі зібралися не лише переглянути стрічку, а й вшанувати пам’ять жертв Соловецького табору особливого призначення, де 3 листопада 1937 року за постановою Особливої трійки УНКВС Ленінградської області було розстріляно 1111 політ’язнів, серед яких — близько 300 представників літературно-мистецького покоління 20-х—початку 30-х років XX століття в Україні.

Влас. кор.